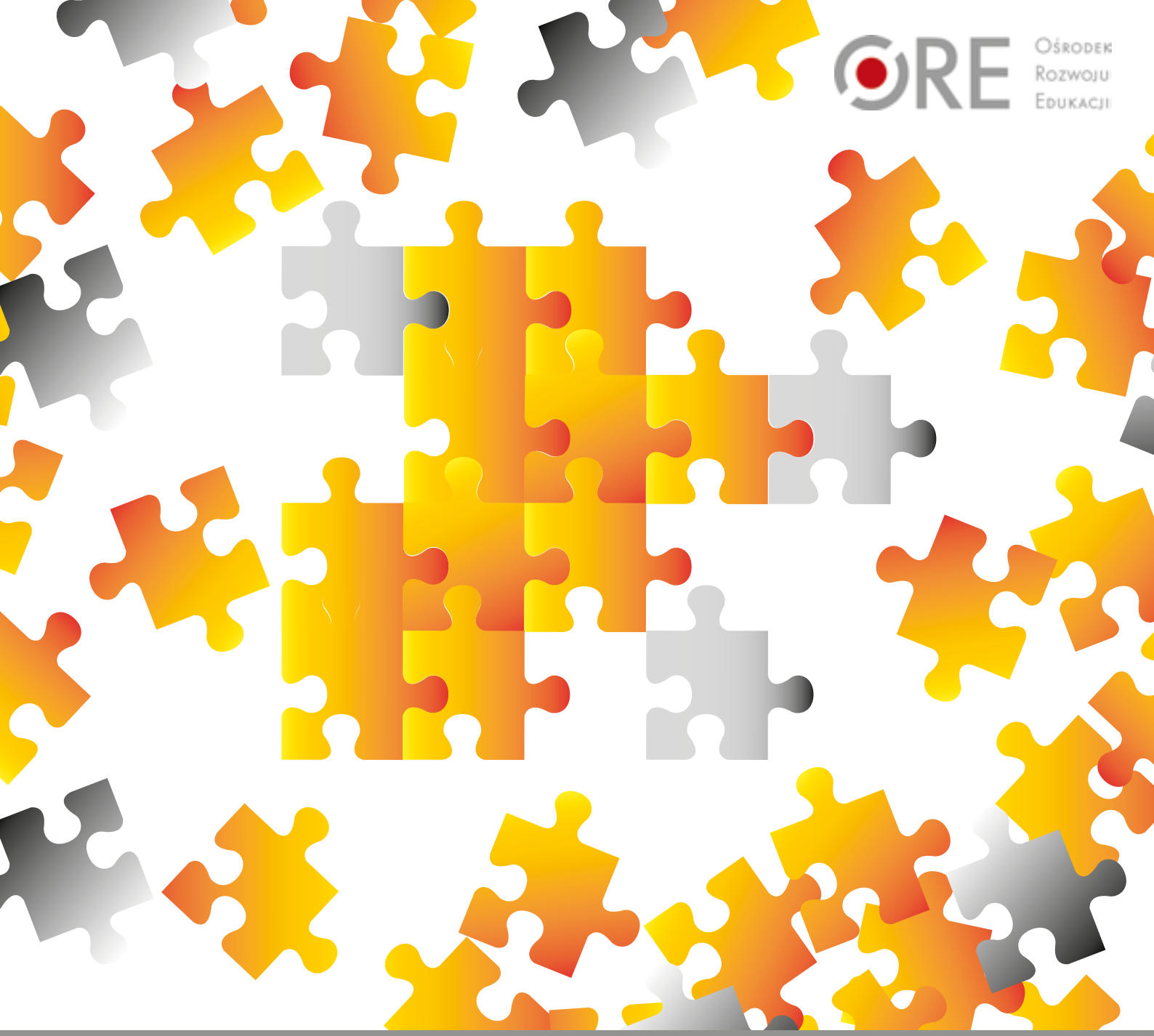

Metodyka pracy w grupach zróżnicowanych

KATARZYNA SZCZEPKOWSKA

Fundusze Europejskie Wiedza Edukacja Rozwój
Rzeczpospolita Polska
Unia Europejska Europejski Fundusz Społeczny

Metodyka pracy
w grupach zróżnicowanych

KATARZYNA SZCZEPKOWSKA

Materiał opracowany w ramach projektu pozakonkursowego pn.: „Opracowanie modelu funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą”, współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego, realizowanego w ramach Priorytetu II, Działanie 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty POWER.

Fundusze Europejskie Wiedza Edukacja Rozwój
Rzeczpospolita Polska
Unia Europejska Europejski Fundusz Społeczny

Redakcja językowa i korekta
Editio

Redakcja techniczna i skład
Editio

Projekt okładki, layout
Editio

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Warszawa 2023

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach licencji
Creative Commons Uznanie Autorstwa – Użycie Niekomercyjne (CC BY-NC)
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/pl/

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00
www.ore.edu.pl

Publikacja opracowana w ramach realizacji projektu
Opracowanie modelu funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą,
współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

SPIS TREŚCI

Metodyka pracy w grupach zróżnicowanych na podstawie modelu SCWEW 7
Z modelu SCWEW – znaczenie zróżnicowanej metodyki i projektowania uniwersalnego edukacji 11
Wnioski z raportu: Monitorowanie i ewaluacja Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW) 17
Praktyczne rozwiązania do zastosowania w pracy z grupą/klasą zróżnicowaną, przedszkolu/szkole - na podstawie dobrych praktyk 22
Przedszkola 25
Szkoły podstawowe – edukacja wczesnoszkolna 28
Szkoła podstawowa – klasy 4-8 35
Szkoły ponadpodstawowe 38
Podsumowanie 42
Konkluzja 44
Bibliografia 45
Załączniki 47
Załącznik 1 - scenariusz zajęć modelowych 7.2. Zajęcia modelowe – PP... KALISZ.pdf 47
Załącznik 2 - scenariusz zajęć modelowych 7.17. Zajęcia modelowe-P...-Kor1.08.22 KALISZ.pdf 50
Załącznik 3 - scenariusz zajęć modelowych 4.0.Zajęcia modelowe_ SP... KALISZ.pdf 55
Załącznik 4 - scenariusz zajęć modelowych 7.12.Zajęcia modelowe Technikum ...KALISZ.pdf 58

Metodyka pracy w grupach zróżnicowanych na podstawie modelu SCWEW[1]

Szkoła jest systemem organizacyjnym, w którym praca (uczenie i uczenie się) odbywa się w formie klas/grup, do których uczniowie są „przypisani" zgodnie z podstawowym kryterium wieku. Mogą różnić się pomiędzy sobą, co najwyżej jednym rokiem urodzenia[2], w związku z osiąganiem tzw. „gotowości szkolnej"[3], w czasie obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego. Taki system organizacji klas skłania do standaryzacji sposobów pracy, co może prowadzić do marginalizacji uczniów, którzy nie pasują do „normy", ponieważ sam wiek nie jest jedynym kryterium określającym poziom rozwoju ucznia, sprawność w technikach szkolnych czy umiejętność uczenia się. Można zastanawiać się, czy rzeczywiście trzeba stosować zróżnicowane metody i formy pracy z uczniami, czy każda klasa/grupa jest zróżnicowana pod względem potrzeb i możliwości, jeśli nie ma w niej uczniów/uczennic z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego? Odpowiedź na obydwa powyższe pytania to: zdecydowanie tak. Istnieją liczne czynniki wpływające na to, jak dzieci uczą się i jakie mają potrzeby edukacyjne oprócz kryterium wieku. Przyjrzyjmy się bliżej kwestii zróżnicowania w klasie:

1. **Zróżnicowanie poziomu umiejętności**: nawet w klasie, w której wszyscy uczniowie są w podobnym wieku, różnice w umiejętnościach, wiedzy czy doświadczeniu mogą być znaczące. Np. w pierwszej klasie niektóre dzieci potrafią już czytać, podczas gdy pozostałe dopiero zaczynają opanowywać tę umiejętność.
2. **Różnice w stylach uczenia się**: każdy uczeń jest inny i posiada swój unikalny styl uczenia się. Styl ten wynika z różnorodnych czynników, takich jak cechy osobowości, środowisko domowe czy wcześniejsze doświadczenia edukacyjne.
3. **Potrzeby edukacyjne**: niektórzy uczniowie mogą potrzebować dodatkowego wsparcia, np. z powodu trudności w nauce czy trudności rozwojowych, takich jak ADHD, czy specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu. Inni mogą potrzebować dodatkowych wyzwań, ponieważ pracują na poziomie wyższym niż ich rówieśnicy.

1 Model SCWEW https://www.ore.edu.pl/2021/04/czas-na-scwew-dzieci-czekaja-2/ [dostęp: 20.09.2023].
2 Odroczenie obowiązku szkolnego dla dzieci nieposiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego https://edukuj.pl/odroczenie-obowiazku-szkolnego.html [dostęp: 27.09.2023].
3 Gotowość szkolna jest to moment, w którym dziecko sześcioletnie osiąga dojrzałość do podjęcia nauki szkolnej w zakresie sfer: poznawczej, emocjonalno-społecznej i ruchowej. Każde dziecko rozwija się w różny sposób, stąd pewne umiejętności osiąga wcześniej, inne później. Dojrzałość szkolna to taki etap, w którym dziecko będzie umieć sprostać wymaganiom stawianym przez szkołę, będzie podatne na systematyczne nauczanie. Jest to również zakończenie etapu przedszkolnego, które w dużej mierze przygotowuje dziecko do tej zmiany. https://www.dobra-przestrzen.pl/artykuly/kiedy-badac-gotowosc-szkolna/ [dostęp: 27.09.2023].

4. **Tło kulturowe i socjoekonomiczne**: dzieci pochodzące z różnych środowisk kulturowych i socjoekonomicznych mogą wnosić do klasy różnorodne doświadczenia, wartości i perspektywy, które wpływają na ich proces uczenia się.
5. **Język**: w klasach, do których uczęszczają dzieci obcojęzyczne, dla których język, którym porozumiewa się nauczyciel/ka, w którym napisane są podręczniki, a także wydawane są polecenia i instruktaż podczas lekcji, nie jest ich pierwszym językiem, mogą wystąpić dodatkowe wyzwania i potrzeby w zakresie komunikacji i nauczania.
6. **Czynniki emocjonalne i społeczne**: uczniowie i uczennice mogą mieć bardzo różne potrzeby emocjonalne i społeczne. Niekiedy te potrzeby są efektem doświadczeń życiowych, takich jak traumatyczne doświadczenia czy zaburzenia w funkcjonowaniu rodziny.

Biorąc pod uwagę powyższe czynniki, staje się jasne, że praktycznie każda klasa jest w pewnym stopniu zróżnicowana pod względem potrzeb i możliwości uczniów i uczennic. Dlatego model kształcenia jednolitego wymaga modyfikacji ze względu na zróżnicowanie uczniów i wynikającą z tego konieczność dostosowania metod i form pracy z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb i możliwości. Nauczyciele muszą być przygotowani na różnorodność i dysponować narzędziami oraz strategiami, które pozwolą im dostosować nauczanie do indywidualnych potrzeb uczniów. Odpowiedzią na takie potrzeby stały się między innymi Specjalistyczne Centra Wspierające Edukację Włączającą[4] , dysponujące zespołem specjalistów, który może stanowić wsparcie dla szkolnictwa ogólnodostępnego.

Zadaniem edukacji jest znalezienie ścieżki kształcenia optymalnej dla wszystkich uczestników procesu edukacyjnego, w tym również dla uczniów ze specjalnymi (zróżnicowanymi) potrzebami edukacyjnymi. Już w pierwszym artykule *Ustawy Prawo Oświatowe*[5] możemy przeczytać, że:

> *Art. 1.5. System oświaty zapewnia w szczególności* **dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów,** *a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i* **specjalnych form pracy dydaktycznej**.

Koncepcja edukacji włączającej stanowi odpowiedź na współczesne uwarunkowania rozwoju społecznego i wynikające z tego potrzeby w zakresie edukacji. Edukacja włączająca

4 Model działalności SCWEW był wdrażany od marca 2021 r. https://www.ore.edu.pl/2021/04/czas-na-scwew-dzieci-czekaja-2/ [dostęp: 27.09.2023].

5 Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. 2017, poz. 59, ze zm. Dz.U. z 2023 r., poz. 900, 1672, 1718).

to przede wszystkim filozofia nauczania, która dąży do zapewnienia wszystkim uczniom dostępu do kształcenia w pełnym zakresie, niezależnie od ich indywidualnych potrzeb, trudności edukacyjnych czy zdolności. Istota tej idei i praktyki tkwi w rozumieniu, że każdy uczeń jest inny, ale każdy ma prawo do pełnego uczestnictwa w procesie nauczania. Edukacja włączająca to podejście, które widzi w różnorodności uczniów szansę, a nie problem. Wspiera uczniów i uczennice w rozwoju, zamiast stawiać przed nimi bariery, i dąży do tego, aby każde z nich mogło w pełni korzystać z oferowanej edukacji. To podejście, które stawia ucznia w centrum procesu nauczania, a nie na jego obrzeżach.

Dokumentem mającym znaczący wpływ na upowszechnienie edukacji włączającej była Deklaracja z Salamanki z 1994 r. Wskazywała ona potrzebę niezbędnych zmian w polityce oświatowej, mających na celu promowanie edukacji we wszystkich szkołach, które będą służyły wszystkim dzieciom – w szczególności tym, które mają specjalne (zróżnicowane) potrzeby edukacyjne. Podkreślała także znaczenie kształcenia niesegregacyjnego oraz zwracała uwagę na to, że specjalne potrzeby mogą mieć wszyscy, nie tylko osoby z niepełnosprawnością[6].

Między innymi w związku z takimi wyzwaniami powołano do życia Specjalistyczne Centra Wspierające Edukację Włączającą (SCWEW), które od 2 lat działają w 23 miejscach w Polsce.

Na podstawie opracowanego *Modelu funkcjonowania SCWEW* z marca 2021[7], można wskazać kilka kluczowych aspektów dotyczących metodyki pracy nauczyciela w kontekście pracy w klasach/grupach zróżnicowanych, w szkołach i przedszkolach:

1. **Indywidualne podejście**: każdy uczeń jest inny i ma swoje indywidualne potrzeby. W edukacji włączającej kluczowe jest zrozumienie tych potrzeb i dostosowanie metod nauczania w taki sposób, by odpowiadały one możliwościom i oczekiwaniom ucznia.
2. **Wsparcie specjalistyczne**: w modelu SCWEW ważną rolę odgrywają specjaliści, tacy jak psycholodzy, logopedzi czy terapeuci, którzy pomagają nauczycielom w pracy z uczniami o specjalnych potrzebach. Korzystanie z ich wiedzy i doświadczenia jest niezbędne dla efektywnej edukacji włączającej, szczególnie z wykorzystaniem potencjału specjalistów mających doświadczenie w pracy, w placówkach specjalnych.
3. **Szkolenia i rozwój zawodowy**: nauczyciele dostrzegają potrzebę zdobywania wiedzy i umiejętności w obszarze przygotowywania do pracy, w zróżnicowanym środowisku klasowym. Regularne szkolenia z zakresu edukacji włączającej oraz wymiana doświadczeń z innymi nauczycielami są kluczowe dla tego procesu.

6 G. Szumski, A. Firkowska-Mankiewicz (współprac.), *Wokół edukacji włączającej. Efekty kształcenia uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim w klasach specjalnych, integracyjnych i ogólnodostępnych*, APS, Warszawa 2010.

7 https://www.ore.edu.pl/2021/04/czas-na-scwew-dzieci-czekaja-2/ (op. cit.) [dostęp: 27.09.2023].

4. **Praca zespołowa**: edukacja włączająca nie jest działaniem jednostkowego nauczyciela. Wymaga współpracy z innymi specjalistami, rodzicami oraz uczniami, aby stworzyć środowisko wspierające rozwój każdego ucznia.
5. **Dostosowanie materiałów**: materiały dydaktyczne powinny być dostosowane do potrzeb uczniów. Mogą to być materiały multimedialne, pomoce dydaktyczne dla uczniów z trudnościami w nauce czy też dodatkowe zasoby dla uczniów zdolnych.
6. **Zróżnicowane metody oceny:** ocenianie w edukacji włączającej powinno być sprawiedliwe i dostosowane do indywidualnych potrzeb i możliwości ucznia. Obejmuje to różnorodne formy oceny, które uwzględniają możliwości i ograniczenia ucznia.

Podsumowując, model SCWEW zwraca uwagę na konieczność dostosowania metodyki pracy nauczyciela do specyfiki funkcjonowania uczniów i uczennic w klasach zróżnicowanych. Kluczem jest indywidualne podejście do ucznia, wsparcie specjalistyczne, ciągłe szkolenie i rozwój zawodowy nauczyciela oraz praca zespołowa. Wszystko to ma na celu stworzenie środowiska, w którym każdy uczeń, niezależnie od swoich potrzeb, może się rozwijać i osiągać sukcesy w nauce.

Dwa lata pilotażowego wdrożenia koncepcji zawartej w *Modelu Funkcjonowania SCWEW* potwierdziły znaczenie wyżej wymienionych kwestii dla powodzenia realizacji edukacji włączającej w szkołach i przedszkolach, ze szczególnym uwzględnieniem metodyki prowadzenia lekcji/pracy w grupach zróżnicowanych.

Z modelu SCWEW – znaczenie zróżnicowanej metodyki i projektowania uniwersalnego edukacji

Na początku naszych rozważań na temat metodyki pracy w grupach zróżnicowanych, warto uwspólnić rozumienie pojęcia Projektowanie Uniwersalne Edukacji (UDL). Jest to takie projektowanie procesu kształcenia i otoczenia, aby było ono użyteczne dla wszystkich ludzi, w możliwie największym zakresie, bez potrzeby stosowania adaptacji lub specjalnego projektowania. Koncepcja projektowania uniwersalnego w nauczaniu zakłada, że umożliwienie dostępu do edukacji jest obowiązkiem nauczycieli i nauczycielek, którzy są odpowiedzialni i realizują proces nauczania-uczenia się. Projektując zajęcia, powinni oni dołożyć wszelkich starań, aby były one w możliwie jak największym stopniu użyteczne dla wszystkich dzieci/uczniów. Koncepcję projektowania uniwersalnego można wykorzystać podczas opracowywania programów nauczania, scenariuszy lekcji, dokonywania wyboru metod nauczania i strategii edukacyjnych, przygotowywania materiałów dydaktycznych oraz definiowania sposobów oceniania[8].

Uczniowie ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi[9] to uczniowie, u których rozpoznano te potrzeby w procesie dydaktyczno-wychowawczym w przedszkolu lub w szkole. Mogą posiadać opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej i/lub orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego lub inne orzeczenie, w związku z tym wymagają objęcia pomocą psychologiczno-pedagogiczną, dostosowania warunków i wymagań edukacyjnych lub organizacji procesu kształcenia (w tym kształcenia specjalnego). Są to również uczniowie/uczennice, którzy nie posiadają opinii czy orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, a różnią się poziomem swojej wiedzy i umiejętnościami, preferencjami uczenia się, tempem pracy, sprawnością w zakresie technik szkolnych, umiejętnościami w zakresie małej i dużej motoryki, poziomem koncentracji uwagi, motywacją do nauki, zainteresowaniami, doświadczeniami życiowymi itp.

Stwarzanie optymalnych warunków indywidualnego rozwoju, na miarę potrzeb i możliwości każdego uczącego się, może w przyszłości zaowocować wzrostem

8 Cz. Ślusarczyk, *Projektowanie uniwersalne jako sposób na tworzenie warunków do edukacji włączającej w szkołach wyższych*, „E-mentor" 2013, 5/2013 [także online, dostęp: 2.07.2020];
K. Cichocka-Segiet, P. Mostowski, P. Rutkowski, *Uniwersalne projektowanie zajęć jako droga do zaspokajania zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych*, [w:] Chrzanowska I., Szumski G. (red. nauk.), *Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole*, Seria Naukowa, t. 7, Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji.

9 W celu zmiany utrwalonego w modelu medycznym postrzegania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych, proponuje się odejście od dotychczasowego terminu „specjalne potrzeby edukacyjne" na rzecz bardziej elastycznego i mniej etykietującego terminu „indywidualne potrzeby edukacyjne" (dotyczące każdego ucznia). Szczegółowa ocena funkcjonowania w codziennych sytuacjach z udziałem specjalistycznej kadry powinna dotyczyć jedynie wąskiej grupy osób uczących się, które posiadają bardziej złożone potrzeby i wymagają wsparcia w szkole i/lub w domu. Każdy proces oceny powinien przyczyniać się do zwiększenia zdolności kadry szkolnej do zaspokajania zróżnicowanych potrzeb osób uczących się – za MEiN, (2020), Edukacja dla wszystkich – ramy rozwiązań legislacyjno-organizacyjnych na rzecz wysokiej jakości kształcenia włączającego dla wszystkich osób uczących się, Warszawa: MEiN, s. 22.

świadomości społecznej, a także mieć wpływ na rozwój włączającego społeczeństwa. Do najważniejszych czynników sprzyjających poprawie jakości kształcenia należą:

- spersonalizowane i wszechstronne wspieranie integralnego rozwoju każdego dziecka/ucznia;
- organizacja współpracy w zróżnicowanych zespołach klasowych, która zapewnia wszystkim uczniom uczestnictwo w procesie nauczania-uczenia się;
- działania zapobiegające wykluczeniu i marginalizacji poszczególnych osób;
- działania umożliwiające wymianę doświadczeń między uczestnikami życia społecznego we wspólnocie szkolnej.

Osiąganiu dobrej jakości kształcenia sprzyja obecność w zespołach klasowych osób o zróżnicowanych zasobach rozwojowych: wybitnie zdolnych i o szczególnych uzdolnieniach, a także osób, które doświadczają trudności i uczą się je przezwyciężać. Istotne jest tworzenie takiego klimatu zespołu klasowego, który umożliwia uczenie się empatii i współdziałania, wzajemnego szacunku oraz umiejętności udzielania pomocy i wsparcia. Funkcjonowanie dzieci/uczniów o różnych możliwościach i ograniczeniach we wspólnej przestrzeni społecznej i edukacyjnej pozwala na pełne wykorzystanie wszystkich zasobów (osób, wiedzy, doświadczenia, infrastruktury) w budowaniu systemu edukacji, dostosowanego do zróżnicowanych potrzeb i możliwości poszczególnych osób oraz do zasobów i potrzeb środowisk lokalnych, i na poziomie polityki kraju.

W związku ze wzrostem liczby uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego w kształceniu ogólnodostępnym, szkoły i przedszkola mierzą się z wyzwaniem polegającym na stworzeniu warunków efektywnego kształcenia dla wszystkich uczniów/dzieci. Podejmowane w tym obszarze działania, mające na celu zapewnienie postępów rozumianych jako całokształt rozwoju ucznia w nabywaniu wiedzy i doskonaleniu umiejętności określonych w podstawie programowej[10] oraz kompetencji kluczowych, pozwolą na zapewnienie wysokiej jakości edukacji, wszystkim uczniom.

Współcześnie właściwie nie zadaje się już pytania o sens edukacji włączającej, a raczej o to, jak ją wdrażać do praktyki szkolnej. Obecnie nadrzędnym celem edukacji włączającej jest zwiększenie szans edukacyjnych wszystkich osób uczących się. Niezbędne jest zatem zapewnienie warunków do rozwijania ich indywidualnego potencjału, co w przyszłości ma umożliwić im pełnię rozwoju osobistego, na miarę indywidualnych możliwości, oraz pełne włączenie w życie społeczne.

10 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U., poz. 356 z późn. zm.).

Przyjęta definicja i obrany kierunek zmian, przy wsparciu MEiN[11], bazują na przekonaniu, że możliwe jest zbudowanie szkoły, w której wszyscy uczniowie mają zapewnione warunki do rozwoju oraz nauczania-uczenia się, uwzględniającego ich indywidualne potrzeby i możliwości, a nauczyciele są przygotowani do prowadzenia zajęć z grupą/klasą zróżnicowaną. Możemy wówczas mówić o **edukacji dostępnej dla wszystkich**.

Zgodnie z tą koncepcją, zmiana modelu kształcenia w szkołach ogólnodostępnych, ma na celu spersonalizowanie i uelastycznienie działań. Należy zaznaczyć, że tak definiowane podejście do procesu kształcenia dotyczy wszystkich uczniów w szkole.

Nie można mówić o edukacji włączającej, jeśli nie stwarza ona warunków do rozwoju wszystkim dzieciom/uczniom. Większe zróżnicowanie zespołu klasowego wymaga od nauczyciela kreatywności na etapie przygotowania lekcji i opracowania jej strategii pod kątem aktywizacji uczniów we wszystkich możliwych sferach. Takie podejście pozwoli wszystkim uczniom na podejmowanie różnych form działania podczas zajęć, a dzięki temu na wykorzystanie swoich zdolności oraz pokonywanie trudności.

Zakłada się, że wsparcie udzielane przez kadrę przedszkoli specjalnych/szkół specjalnych/placówek specjalnych, pozwoli nauczycielom i specjalistom w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych na organizowanie swojej pracy w sposób uwzględniający potrzeby oraz możliwości każdego dziecka i ucznia, poprzez indywidualizację pracy i sposobu oceniania, dostosowanie materiałów, programu, form i metod pracy itp.

Praca z grupą/klasą zróżnicowaną w edukacji włączającej – wyzwanie dla nauczycieli

Edukacja dostosowana do potrzeb wszystkich dzieci/uczniów wymaga różnorodnych metod, przemyślanego planu działania oraz elastycznego podejścia. Każda osoba ma w takiej grupie/klasie swoje miejsce. Koreluje to ze stwierdzeniem Joanny Głodkowskiej[12]: „System edukacji jest wspólną wartością, która ma służyć wszystkim uczniom: uczniom sprawnym i z niepełnosprawnością, uczniom z trudnościami w uczeniu się i uczniom szczególnie uzdolnionym. Zróżnicowanie pomiędzy uczniami wymaga zapewnienia im zróżnicowanego, a jednocześnie wspólnego systemu edukacji". Realizacja edukacji włączającej w przedszkolu/szkole, a tym samym m.in. praca w grupie/klasie zróżnicowanej, wymaga zarówno uwzględniania prawidłowości procesu nauczania-uczenia się, jak i również rozpoznawania reguł dostosowywania tego procesu do zróżnicowanych potrzeb i możliwości dzieci/uczniów, przy zapewnieniu zharmonizowanych warunków, relacji i kontekstów edukacyjnych[13]. Należy więc uwzględniać wszelkie zasady nauczania

11 Edukacja włączająca na stronach MEiN https://www.gov.pl/web/gov/szukaj?query=edukacja+w%C5%82%C4%85czaj%C4%85ca&category=kategoria&ministryId=edukacja-i-nauka&page=1&size=25 [dostęp: 25.09.2023].

12 J. Głodkowska, *Dydaktyka specjalna w przygotowaniu do kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2010, s. 14.

13 Por. J. Głodkowska, *Dydaktyka specjalna. Od wzorca do interpretacji*, Wydawnictwo Naukowe PWN,

i dydaktyk szczegółowych, tak aby poszerzać umiejętności dostosowywania procesu edukacyjnego do indywidualnych potrzeb uczniów, prowadząc jednak proces dydaktyczny w taki sposób, aby był zaprojektowany uniwersalnie, dostępny do jak najszerszego grona odbiorców, bez dodatkowych specjalnych dostosowań.

Edukacja włączająca powoduje, że zmienia się znacząco rola nauczyciela: nie jest on już nauczycielem przedmiotu, ale nauczycielem ucznia – i to każdego ucznia, z całym bogactwem jego możliwości, ale i potrzeb.

Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej wskazała cztery podstawowe wartości związane z procesem nauczania i uczenia się, które są istotne dla pełnego rozwoju przedszkoli i szkół włączających:

„1. Docenianie różnorodności – różnice pomiędzy uczniami uznaje się za zaletę i czynnik sprzyjający edukacji.

2. Wspieranie wszystkich uczniów – nauczyciele spodziewają się, że każdy uczeń dokona znaczących postępów w nauce.

3. Nastawienie na współpracę – wszyscy nauczyciele uznają zasadniczą rolę pracy zespołowej i współdziałania.

4. Indywidualny rozwój zawodowy – nauczanie opiera się na uczeniu się; nauczyciele biorą na siebie odpowiedzialność uczenia się przez całe życie”[14].

Działania SCWEW zaplanowane bezpośrednio w obszarze metodyki prowadzenia zajęć

Na umiejętności nauczycieli i nauczycielek, dotyczące metodyki prowadzenia zajęć w grupie zróżnicowanej, mają oczywiście wpływ ich wiedza i praktyczne umiejętności metodyczne oraz doświadczenie. Dlatego też jednym z ważnych obszarów działania SCWEW był transfer wiedzy i umiejętności. Zaplanowano nie tylko szkolenia, warsztaty czy konsultacje, ale również obserwacje wspierające, zajęcia/lekcje otwarte oraz zajęcia/lekcje modelowe, które były specyficzne dla realizowanego pilotażu, ponieważ odbywały się przede wszystkim z wykorzystaniem sprzętu specjalistycznego, który można było wypożyczyć z funkcjonujących wypożyczalni. Często lekcje/zajęcia modelowe koncentrowały się na pokazaniu nauczycielom ze szkół ogólnodostępnych, jak pracować z klasą/grupą, z uwzględnieniem specjalistycznego sprzętu czy pomocy dydaktycznych.

Zajęcia/lekcje otwarte

Zajęcia/lekcje otwarte prowadzone były w ramach doskonalenia warsztatu pracy nauczycieli przedszkoli/szkół ogólnodostępnych. Celem zajęć/lekcji otwartych była prezentacja form i metod pracy, które wspierają rozwój dzieci/uczniów, z uwzględnieniem

Warszawa 2017, s.174.

14 *Profil nauczyciela edukacji włączającej*, Europejska Agencja Rozwoju Edukacji Uczniów ze Specjalnymi Potrzebami, Odense 2012 [online, dostęp: 20.01.2020].

również sprzętu i pomocy specjalistycznych. Elementem zajęć/lekcji prowadzonych w tej formie stanowiła również obserwacja dziecka/ucznia na tle grupy, poznanie możliwości i potrzeb oraz zastosowanie odpowiednich metod i form pracy. Efektem tych zajęć były między innymi propozycje rozwiązań wspierających pracę w grupie/klasie zróżnicowanej. Prezentowane na zajęciach/lekcjach otwartych formy i metody pracy wynikały z aktualnych potrzeb przedszkoli i szkół ogólnodostępnych.

Obserwacje wspierające

To wariant obserwacji, podczas której nauczyciele/specjaliści ze SCWEW obserwują zajęcia/lekcje prowadzone przez nauczycieli przedszkola/szkoły ogólnodostępnej (i odwrotnie), a następnie przekazują uwagi dotyczące procesu uczenia się, procesu nauczania, reakcji na trudności dzieci/uczniów w uczeniu się oraz na inne pojawiające się zaburzenia w zakresie funkcjonowania i relacji, jakie występują w grupie/klasie zróżnicowanej.

Po dwóch latach funkcjonowania takich form wsparcia nauczycieli i nauczycielek z placówek ogólnodostępnych, można stwierdzić, że obserwacje wspierające oraz lekcje otwarte są ważnymi narzędziami w procesie rozwoju zawodowego nauczycieli, zwłaszcza w kontekście klas zróżnicowanych. Mają one wpływ na rozwój umiejętności nauczycieli, ponieważ umożliwiają:

1. **Refleksję nad własną praktyką**: obserwacja własnej pracy i otrzymywanie konstruktywnych informacji zwrotnych od innych, pozwala nauczycielom dostrzec obszary, które wymagają doskonalenia, jak również te, w których już osiągnęli wysoki poziom sprawności.
2. **Praktyczne poznanie różnych strategii nauczania**: poprzez obserwowanie pracy innych nauczycieli, obserwujący ma okazję zetknąć się z różnymi metodami i strategiami dydaktycznymi, które może następnie zastosować w swojej pracy.
3. **Wzmacnianie współpracy**: lekcje otwarte tworzą platformę do dzielenia się doświadczeniami i najlepszymi praktykami między nauczycielami. Wspólne doświadczenie obserwacji i dyskusji wzmacnia poczucie przynależności do grupy profesjonalistów.
4. **Modelowanie najlepszych praktyk**: nauczyciele mogą obserwować, jak ich koledzy i koleżanki radzą sobie z wyzwaniami, jakimi są różnice indywidualne uczniów. Dzięki temu mogą nauczyć się skutecznych strategii radzenia sobie z trudnościami oraz adaptować je do własnej praktyki.
5. **Uzyskiwanie informacji zwrotnych**: otrzymywanie uwag od innych nauczycieli, zwłaszcza tych z większym doświadczeniem lub specjalizujących się w danej dziedzinie, może być nieocenione dla rozwoju zawodowego.

6. **Podkreślenie znaczenia ciągłego uczenia się**: proces obserwacji i lekcji otwartych przypomina nauczycielom, że zawód nauczyciela to ciągłe uczenie się i doskonalenie. To z kolei może prowadzić do większej otwartości na wprowadzanie nowych rozwiązań i strategii.
7. **Lepsze zrozumienie funkcjonowania ucznia/uczennicy**: obserwując różne grupy/klasy i różne metody nauczania, nauczyciel/ka może lepiej zrozumieć, jak uczniowie reagują na strategie pracy, co z kolei pozwala lepiej dostosować indywidualną metodykę nauczania do potrzeb uczniów.

Podsumowując, można stwierdzić, że w kontekście edukacji w grupie/klasie zróżnicowanej, umiejętność korzystania z różnych strategii nauczania i ich dostosowywania do potrzeb i możliwości uczniów, jest kluczowa.

Wnioski z raportu: Monitorowanie i ewaluacja Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)[15]

Pilotażowe wdrażanie rozwiązań wspierających szkoły i placówki ogólnodostępne przez SCWEWy pozwoliło na zweryfikowanie modelu teoretycznego. Szczególne znaczenie dla niniejszego opracowania miały wyniki monitorowania i ewaluacji w zakresie znaczenia dla nauczycieli i nauczycielek obserwacji lekcji modelowych, lekcji otwartych i obserwacji wspierających, ze względu na ich znaczenie dla poznawania metod pracy w klasie zróżnicowanej i rozwoju kompetencji dydaktycznych w zakresie indywidualizacji procesu nauczania.

Znaczenie obserwacji dla poznawania metod pracy w klasie zróżnicowanej

Klasy zróżnicowane stanowią wyzwanie dla wielu nauczycieli, wymagając od nich stałego poszukiwania nowych metod i strategii nauczania. Obserwacje – zarówno te pasywne, gdzie nauczyciel jest obserwatorem, jak i te aktywne, gdzie sam jest obserwowany – są nieocenionym źródłem wiedzy i inspiracji. Dzięki nim nauczyciele mają możliwość poznania różnych strategii pracy z uczniami o różnych potrzebach, zdolnościach czy stylach uczenia się.

Ponadto obserwacje umożliwiają nauczycielom refleksję nad własną praktyką, identyfikację mocnych stron oraz obszarów wymagających rozwoju. Wspierają też budowanie kultury współpracy wśród nauczycieli, gdzie dzielenie się wiedzą i doświadczeniem staje się naturalnym elementem codziennej pracy.

W niniejszym opracowaniu zebrałam najważniejsze wnioski z ewaluacji, które dotyczą znaczenia lekcji modelowych, obserwacji zajęć i innych działań podjętych przez SCWEWy dla doskonalenia wiedzy i umiejętności nauczycieli w zakresie metodyki prowadzenia zajęć w klasach/grupach zróżnicowanych.

Wyniki ankiety dla nauczycieli przedszkoli/szkół ogólnodostępnych korzystających ze wsparcia SCWEW[16]

Diagnoza potrzeb nauczycieli i nauczycielek uczestniczących w pilotażu została dokonana na początku realizacji projektu. Nauczyciele wskazali wtedy najważniejsze potrzeby dotyczące pracy z grupą zróżnicowaną.

15 II Raport Cząstkowy Monitorowanie i ewaluacja Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW) Raport dla Ośrodka Rozwoju Edukacji Wykonawca: EDUSENS Rafał Otręba Zespół w składzie: Beata Ciężka, Indira Lachowicz, Tomasz Kasprzak.

16 II Raport Cząstkowy Monitorowanie i ewaluacja Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW) (op. cit.).

Najczęściej wskazywali potrzebę zdobycia/rozszerzenia wiedzy/praktyki w zakresie postępowania w sytuacjach trudnych, interwencyjnych (57,4%/959), w dalszej kolejności wskazywali potrzebę poszerzenia wiedzy i umiejętności w obszarze **metodyki pracy z grupą zróżnicowaną (48,2%/804)**. Kolejne pod względem liczebności wskazania dotyczą **stosowania metod i narzędzi wspomagających pracę z grupą zróżnicowaną (47,2%/788)**, oceny potrzeb grupy zróżnicowanej (30,4%/508) i prowadzenia edukacji włączającej (22,6%/378).

Potrzeby określone przez nauczycieli i nauczycielki wskazały na duże znaczenie dla nich, metodyki pracy i stosowania odpowiednich metod i narzędzi wspomagających pracę z grupą zróżnicowaną. W odpowiedzi na te potrzeby SCWEWy zaplanowały odpowiednie wsparcie: szkolenia, konsultacje oraz lekcje modelowe, zajęcia otwarte i obserwacje wspierające.

Na zakończenie projektu badani ocenili, w jakim stopniu wskazywane wyżej potrzeby dotyczące pracy z grupą zróżnicowaną, zostały zaspokajane dzięki dotychczasowemu wsparciu, udzielonemu przez SCWEWy. **Wysoko i bardzo wysoko zaspokajanie potrzeb w tym zakresie oceniło 43,1%/719 badanych**. Najwięcej badanych wskazało przeciętny stopień zaspokajania potrzeb dotyczących pracy w grupie zróżnicowanej (42,9/716). 14,1%/233 określiło spełnianie potrzeb w niskim i bardzo niskim stopniu (wykres 1).

Wykres 1. W jakim stopniu wskazane przez Pana/ią potrzeby dotyczące pracy w grupie zróżnicowanej są zaspokajane dzięki dotychczasowemu wsparciu udzielonemu przez SCWEW?
1 665 odpowiedzi

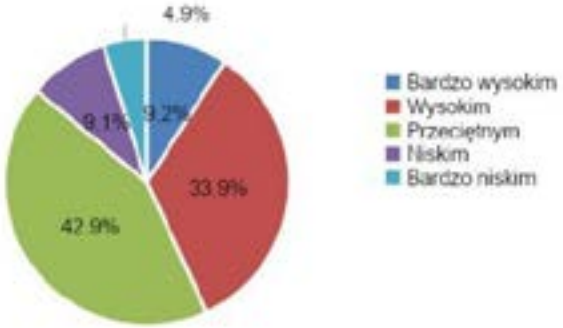

Wykres 1. W jakim stopniu wskazane przez pana/panią potrzeby dotyczące pracy w grupie zróżnicowanej są zaspokajane dzięki dotychczasowemu wsparciu udzielonemu przez SCWEW? Udzielono 1 665 odpowiedzi. W ramach badania nauczyciele ocenili, z perspektywy 2 lat, pomoc oferowaną im przez SCWEW, w skali od 1 do 5, gdzie 5 oznaczało bardzo wysoko, a 1 bardzo nisko.

Z punktu widzenia niniejszego opracowania niezwykle istotne było to, jak nauczyciele i nauczycielki ocenili znaczenie dla ich rozwoju lekcji otwartych.

W ramach badania nauczyciele ocenili z perspektywy 2 lat pomoc oferowaną im przez SCWEW w skali od 1 do 5, gdzie 5 oznaczało bardzo wysoko, a 1 bardzo nisko. Pytanie dotyczyło znaczenia lekcji otwartych. Bardzo wysoko i wysoko lekcje otwarte oceniło

34,5%/576 badanych. Przeciętne oceny to 11%/184 wskazań, a niskie i bardzo niskie oceny - 14%/232. Nie skorzystało z tych lekcji 40,4%/676.

Ważne jest również, że z perspektywy dwóch lat blisko połowa badanych (45,1%/752) widzi bardzo wysoki i wysoki stopień wpływu wsparcia udzielanego dotychczas przez SCWEW na podniesienie jakości ich pracy z grupą/klasą zróżnicowaną. 40,4%/673 deklaruje przeciętny wpływ wsparcia SCWEW na podniesienie jakości pracy badanych nauczycieli. Niski i bardzo niski wpływ zauważa 14,5%/242 (wykres 2).

Wykres 2. Proszę określić, w jakim stopniu wsparcie udzielane dotychczas przez SCWEW wpływa na podniesienie jakości Pani/Pana pracy z grupą/klasą zróżnicowaną?

1 065 odpowiedzi

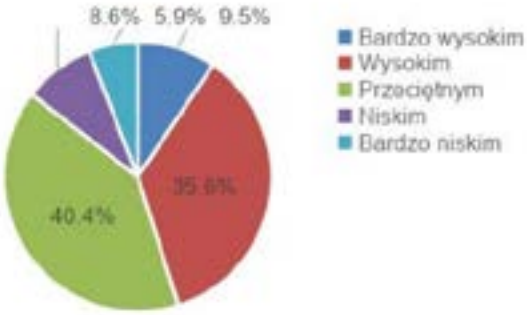

Można zadać sobie pytanie jakiego rodzaju wsparcie SCWEWów oceniane jest przez nauczycieli i nauczycielki jako przynoszące największe korzyści uczniom, i odpowiadające na ich potrzeby. Otóż wsparcie merytoryczne udzielane nauczycielom oceniane jest przez 65,8%/1098 badanych nauczycieli, jako najbardziej efektywna forma wsparcia. Otrzymywanie merytorycznych wskazówek i narzędzi pomaga nauczycielom w doskonaleniu swoich umiejętności i skuteczności w pracy z uczniami.

Lekcje otwarte docenia zaś zaledwie 27,3%/454 badanych nauczycieli, uważając je, za szczególnie korzystne dla uczniów. Lekcje otwarte są cennym narzędziem rozwoju zawodowego, umożliwiającym wymianę doświadczeń i zdobywanie inspiracji do własnej praktyki dydaktycznej. Jednak fakt, że tylko 27% nauczycieli docenia ich wartość, może wynikać z wielu powodów. Nauczyciele mogą odczuwać stres związany z prowadzeniem lekcji przy obecności innych osób. Obawa przed krytyką i oceną może wpływać również na naturalność i spontaniczność nauczyciela podczas lekcji. Przygotowanie się do lekcji otwartej często wymaga dodatkowego czasu i zaangażowania, a nauczyciele są już obciążeni wieloma obowiązkami. Bez odpowiedniego wsparcia i zachęty ze strony dyrekcji szkoły, nauczyciele mogą nie doceniać korzyści płynących z lekcji otwartych. W niektórych szkołach kultura współpracy między nauczycielami nie jest na tyle rozwinięta, aby obserwacja lekcji była postrzegana jako coś naturalnego. Dominuje tam tradycyjne podejście do doskonalenia nauczycieli, skoncentrowane na szkoleniach zewnętrznych, a nie na wymianie doświadczeń wewnątrzszkolnej. Aby zwiększyć akceptację i docenienie

wartości lekcji otwartych wśród nauczycieli, kluczowe jest wprowadzenie odpowiedniej kultury pracy w szkole, promowanie otwartości i współpracy, a także dostarczanie konstruktywnych informacji zwrotnych po obserwacji. Ponadto ważne jest, aby nauczyciele mieli poczucie, że ich wysiłek włożony w przygotowanie lekcji otwartej, jest doceniany i przynosi korzyści nie tylko im samym, ale całej społeczności szkolnej.

Wyniki ankiety dla nauczycieli specjalistów przedszkoli/szkół ogólnodostępnych korzystających ze wsparcia SCWEW[17]

Badani nauczyciele specjaliści zostali poproszeni o ocenę poszczególnych elementów pomocy i wsparcia oferowanej im przez SCWEW, **zajęcia otwarte/lekcje otwarte prowadzone w ramach wsparcia SCWEW** zostały ocenione bardzo wysoko/wysoko przez 46%/201 nauczycieli i nauczycielek. Znamienne jest, że prawie 30% (27,4%/99) badanych nauczycieli i nauczycielek nie korzystała z zajęć otwartych/lekcji otwartych.

Po dwóch latach pilotażu, można zauważyć, że nauczyciele i nauczycielki nadal wskazali na swoje potrzeby rozwoju **w zakresie metodyki pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach - 56,2%/203** oraz **w zakresie stosowania metod i narzędzi wspomagających uczniów o zróżnicowanych potrzebach - 52,1%/188.** Może to świadczyć o tym, że szkoły i placówki ogólnodostępne, nadal potrzebują wsparcia SCWEW i specjalistów w nich zatrudnionych.

Większość badanych nauczycieli specjalistów (67,9%/245) widzi bardzo wysoki i wysoki stopień wpływu wsparcia udzielonego dotychczas przez SCWEW na podniesienie jakości pracy własnej z grupą/klasą zróżnicowaną (wykres 4).

Wykres 4. Proszę określić, w jakim stopniu wsparcie udzielane dotychczas przez SCWEW wpływa na podniesienie jakości Pani/Pana pracy z grupą/klasą zróżnicowaną?
361 odpowiedzi

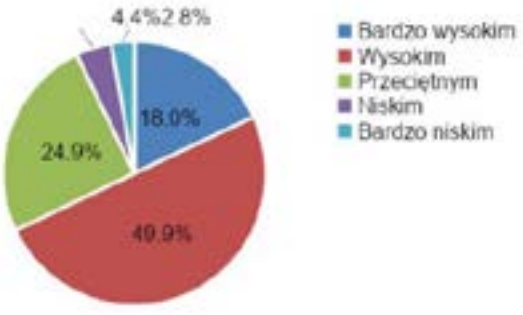

17 II Raport Cząstkowy Monitorowanie i ewaluacja Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW), (op. cit.).

Wyniki ankiety dla dyrektorów przedszkoli/szkół ogólnodostępnych korzystających ze wsparcia SCWEW[18]

Dyrektorzy i dyrektorki szkół i przedszkoli, po dwóch latach pilotażu, ocenili, że działaniem, które już przynosi największe efekty jest **prowadzenie modelowych zajęć** w szkołach i przedszkolach ogólnodostępnych. Niemal wszystkie (16/18)19 SCWEW, które oceniły modelowe zajęcia, potwierdzają, że metodyka modelowych zajęć jest optymalna z uwagi na zakres wsparcia i potrzeby odbiorców.

Niektóre (12/20) SCWEW zaczęły już realizować **wspierające obserwacje koleżeńskie**. Oceniają one pozytywnie wartość tego typu wsparcia uważając, że metodyka obserwacji wspierających jest optymalna z uwagi na zakres wsparcia i potrzeby odbiorców.

Przytoczone powyżej wyniki wskazują na kilka kluczowych aspektów dotyczących funkcjonowania szkół i przedszkoli oraz podejścia do doskonalenia zawodowego nauczycieli. Po dwóch latach pilotażu, modelowe zajęcia zostały pozytywnie ocenione przez większość dyrektorów szkół i przedszkoli. To świadczy o tym, że nowe metody lub strategie nauczania wprowadzone podczas tych zajęć są skuteczne i przynoszą pozytywne efekty w kontekście edukacyjnym. Możliwe jest również, że modelowe zajęcia koncentrujące się na nowatorskich technikach nauczania, są bardziej angażujące dla uczniów i odpowiadają na ich indywidualne potrzeby. Wynik mówiący o tym, że niemal wszystkie SCWEW oceniły modelowe zajęcia pozytywnie, wskazuje na duże zapotrzebowanie i uznanie dla tego typu wsparcia w placówkach edukacyjnych. Nauczyciele i dyrekcja szkół dostrzegają wartość w dzieleniu się najlepszymi praktykami i uczeniu się od siebie nawzajem. Fakt, że pewna liczba SCWEW rozpoczęła realizację koleżeńskich obserwacji wspierających, sugeruje rosnące zainteresowanie kulturą współpracy i uczenia się od siebie nawzajem w placówkach edukacyjnych. Obserwacje te mogą prowadzić do konstruktywnych informacji zwrotnych i wymiany pomysłów, co z kolei może prowadzić do podniesienia jakości nauczania. Zarówno dla modelowych zajęć, jak i obserwacji wspierających, podkreślono, że metodyka jest „optymalna z uwagi na zakres wsparcia i potrzeby odbiorców". Świadczy to o tym, że inicjatywy te, są dostosowane do rzeczywistych potrzeb i wyzwań placówek edukacyjnych i że są one skuteczne w dostarczaniu oczekiwanego wsparcia.

18 II Raport Cząstkowy Monitorowanie i ewaluacja Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW), (op. cit.).

Praktyczne rozwiązania do zastosowania w pracy z grupą/klasą zróżnicowaną, przedszkolu/szkole - na podstawie dobrych praktyk

Każda klasa jest zróżnicowanym środowiskiem, w którym uczniowie różnią się pod względem zdolności, stylów uczenia się, poziomu wiedzy, kultury, sprawności językowych, pochodzenia i wielu innych zmiennych, bez względu na to, czy mają orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego czy opinię z poradni psychologiczno-pedagogicznej. Jednym z podejść, które może pomóc w skutecznym nauczaniu w takim środowisku, co również potwierdziła działalność SCWEW, jest koncepcja Universal Design for Learning (UDL), czyli koncepcja Uniwersalnego Projektowania Edukacji.

UDL zakłada, że zamiast dostosowywać nauczanie do potrzeb i możliwości konkretnego ucznia po tym, jak zauważymy jego trudności, nauczyciele powinni planować nauczanie tak, aby od samego początku było dostępne dla jak najszerszego spektrum uczniów. Dostępność edukacji to nie tylko kwestia zgodności z prawem, ale przede wszystkim etyczne podejście do nauczania, które ma na celu promowanie równości i sprawiedliwości w klasie.

Oto kilka kluczowych elementów UDL, które mają najważniejsze znaczenie dla metodyki nauczania w klasie zróżnicowanej:

1. **Zróżnicowane sposoby prezentacji treści programowych**: uczeń/uczennica powinien/powinna mieć dostęp do informacji przedstawionych w różnych formach. Nauczyciel/ka może zastosować tekst, obrazy, dźwięk, multimedia itp. Dzięki temu uczniowie z różnymi stylami uczenia się, mogą wybrać formę, która jest dla nich jest najbardziej efektywna.
2. **Zróżnicowane sposoby działania oraz ekspresji wiedzy i umiejętności**: uczniowie/uczennice powinni mieć możliwość wykazania swojej wiedzy i umiejętności w różny sposób. Na przykład, jeśli jeden uczeń najlepiej wyraża się w formie pisemnej, inny zaś przez prezentację czy film, te możliwości powinny być dostępne jako forma pracy w trakcie lekcji czy forma sprawdzenia/ocenienia poziomu wiedzy, czy umiejętności.
3. **Zróżnicowane sposoby zaangażowania**: motywacja i zaangażowanie są kluczowe dla procesu uczenia się. UDL zaleca dostosowywanie metod nauczania w taki sposób, aby uwzględniały indywidualne zainteresowania i motywacje uczniów. Nauczyciel/nauczycielka powinien/powinna też dawać w trakcie lekcji możliwość wyboru zadań do realizacji np. uczniowie wykonują jedno spośród trzech zaproponowanych przez nauczyciela. Taka forma pracy wzbudza motywację i buduje odpowiedzialność za własne uczenie się.

Oprócz trzech podstawowych filarów UDL, które są kluczowe w metodyce pracy z klasą zróżnicowaną, można jeszcze zwrócić uwagę na dwa zagadnienia:

- **Elastyczność**: nauczyciele/nauczycielki powinni być gotowi dostosować swoje metody nauczania do indywidualne potrzeb uczniów/uczennic. Oznacza to, że powinni być otwarci na modyfikacje, adaptacje i różne strategie nauczania, które występują wtedy, gdy monitorowany jest proces uczenia i uczenia się w trakcie lekcji/zajęć.
- **Technologia**: wykorzystanie technologii może być kluczowe dla implementacji UDL. Narzędzia technologiczne, takie jak aplikacje edukacyjne, platformy online, czy specjalistyczny sprzęt, mogą pomóc nauczycielom/nauczycielkom w dostarczaniu materiałów w różnych formach i umożliwiać uczniom wyrażanie się w różnorodny sposób.

Metodyka nauczania w klasie zróżnicowanej z wykorzystaniem koncepcji UDL wymaga planowania, które uwzględnia różnorodność uczniów i zapewnia im równy dostęp do nauczania i możliwości uczenia się. W praktyce oznacza to oferowanie różnorodnych metod, strategii i narzędzi, które pozwalają na zaangażowanie wszystkich uczniów w proces edukacyjny. W efekcie wdrożenia zasad UDL nauczyciele/nauczycielki przygotowywują lekcje bardziej dostępne dla wszystkich. Ma to na celu stworzenie środowiska, w którym każdy uczeń/uczennica, niezależnie od swoich indywidualnych możliwości, stylu uczenia się, ma równe szanse w zakresie nauki i dzięki temu, możliwość osiągnięcia sukcesu.

Analizując lekcje modelowe, warto zwrócić uwagę na wykorzystanie specjalistycznego sprzętu, pomocy i środków dydaktycznych dla uczniów tego potrzebujących. Ma to kluczowe znaczenie dla ich pełnego uczestnictwa i sukcesu w procesie nauczania. Dla wielu uczniów ze specjalnymi potrzebami, brak odpowiedniego sprzętu oznaczałby brak możliwości uczestnictwa w lekcjach. Specjalistyczny sprzęt może pomóc zniwelować różnice wynikające z niepełnosprawności ucznia, umożliwiając mu pracę na równi z rówieśnikami. Na przykład dla ucznia z dysleksją, specjalistyczny program czytający tekst na głos, może ułatwić zrozumienie treści. Dzięki specjalistycznemu sprzętowi, uczniowie ze specjalnymi potrzebami mogą pracować samodzielnie, bez ciągłej potrzeby wsparcia od nauczyciela czy nauczyciela współorganizującego proces kształcenia. Specjalistyczny sprzęt w klasie zróżnicowanej jest nie tylko narzędziem, które ułatwia uczniom naukę, ale również środkiem do promowania inkluzji, wyrównywania szans i budowania pozytywnego środowiska nauczania dla wszystkich uczniów.

Podobne znacznie ma wykorzystanie sprzętu i rozwiązań TIK. Wiele przykładów takich lekcji można było znaleźć, analizując scenariusze lekcji modelowych. Technologie informacyjno-komunikacyjne odgrywają kluczową rolę we współczesnej edukacji, oferując nauczycielom i uczniom narzędzia do skuteczniejszego nauczania i uczenia się. W kontekście klasy zróżnicowanej TIK mogą stanowić klucz do tworzenia bardziej inkluzywnego i dostosowanego do potrzeb środowiska nauczania. Dzięki technologii nauczyciel może łatwo dostosowywać materiały dydaktyczne do indywidualnych potrzeb uczniów. Na przykład, można korzystać z aplikacji i platform edukacyjnych,

które automatycznie dostosowują poziom trudności zadań do postępów ucznia. Dzięki TIK nauczyciel może oferować różnorodne materiały - od filmów, poprzez interaktywne quizy, po gry edukacyjne, które angażują uczniów na różnych poziomach i w różny sposób. Narzędzia takie jak fora dyskusyjne, chmury dokumentów czy aplikacje do pracy zespołowej umożliwiają uczniom współpracę i komunikację, często przekraczając tradycyjne granice klasy. Dzięki technologii uczniowie mogą pracować w własnym tempie, powtarzać materiał, którego nie zrozumieli, lub poszukiwać dodatkowych zasobów w Internecie, rozwijając samodzielność w nauce. TIK w klasie zróżnicowanej umożliwiają tworzenie bardziej elastycznego i dostosowanego do potrzeb środowiska nauczania, które ułatwia współpracę i indywidualny rozwój każdego ucznia.

Realizowanie lekcji dostępnych dla wszystkich jest nie tylko odpowiedzią na różnorodność uczniów, ale także kluczem do tworzenia bardziej inkluzyjnych, angażujących i skuteczniejszych środowisk edukacyjnych.

W czasie działalności SCWEW mieliśmy możliwość przyjrzenia się w praktyczny sposób lekcjom modelowym, w których nauczyciele wdrażali ideę lekcji dostępnych dla wszystkich, opartych na metodyce pracy w grupie zróżnicowanej. Wykorzystując ten obfity materiał, można wyłonić te elementy, które mają najważniejsze, praktyczne znaczenie dla nauczycieli i rozwoju ich umiejętności w zakresie metodyki prowadzenia zajęć w grupach/klasach zróżnicowanych.

W niniejszej publikacji przyjęłam podział wybranych scenariuszy na kategorie wiekowe, z uwzględnieniem najważniejszych zagadnień związanych z praktyczną realizacją idei UDL, ze szczególnym zwróceniem uwagi na trzy filary UDL: zróżnicowana prezentacja treści, zróżnicowanie sposobów działania i sposobów zaangażowania. Analiza została dokonana na podstawie wybranych scenariuszy zajęć modelowych[19]
, które w interesujący sposób prezentowały zasady lekcji/zajęć dostępnych dla wszystkich. W materiałach z poszczególnych poziomów kształcenia można znaleźć wiele inspiracji, możliwych do wdrożenia do pracy z uczniami i uczennicami, bez względu na to, w jakim są wieku. Zaproponowane rozwiązania, po ich modyfikacji, uwzględniającej specyfikę potrzeb uczniów, mogą stanowić cenny zasób, inspirując w zakresie nowych rozwiązań. Do każdego poziomu dołączono jeden wybrany scenariusz, oceniony jako najciekawiej prezentujący zasady UDL w praktyce edukacyjnej.

19 Scenariusze wybranych zajęć/lekcji znajdują się w załącznikach.

Przedszkola[20]

Zróżnicowane sposoby prezentacji treści programowych

Analizując przedstawione materiały, warto zwrócić uwagę, że na etapie przedszkolnym trudno zastosować zróżnicowane sposoby prezentacji treści z wykorzystaniem tekstu czytanego przez dzieci. Przez to, a może dzięki temu, mamy całą paletę możliwości oddziaływania w zakresie zróżnicowanych form prezentowania treści w inny sposób.

Analizując scenariusze, można wyodrębnić kilka najczęściej stosowanych sposobów prezentowania treści. Zaproponowany podział uwzględnia główne kanały odbioru.

Słuch

- czytanie tekstu przez nauczycielkę/nauczyciela;
- pogadanki (z aktywnym udziałem dzieci);
- piosenki i wiersze.

Wzrok

- ilustracje;
- obserwacje;
- opowieści animowane ruchem, skłaniające do działania naśladowczego lub twórczego;

Słuch i wzrok

- filmy;
- miniprzedstawienia teatralne;
- aplikacje i platformy internetowe.

Warto zwrócić uwagę, że w trakcie zajęć prowadzonych w przedszkolu zwykle stosowane były co najmniej dwie formy prezentacji treści, np. opowiadania nauczycielki i ilustracje. Dzięki temu nauczycielka zwiększała szansę, że treści zostaną przyswojone przez wszystkie dzieci, ponieważ wykorzystywała w nauczaniu różne kanały odbioru.

Po części wstępnej, w czasie której dzieci mogły zapoznać się z nowymi informacjami lub utrwalić i poszerzyć zagadnienia już znane, następowała faza działania, w czasie której dzieci mogły zaprezentować w różnorodny sposób poznaną wiedzę i ćwiczyć umiejętności.

20 Wybrany scenariusz zajęć modelowych: 7.2.Zajęcia modelowe - PP 18 KALISZ.pdf – załącznik nr 1.

Zróżnicowane sposoby działania oraz ekspresji wiedzy i umiejętności

W czasie realizacji zajęć z dziećmi na etapie wychowania przedszkolnego można było zauważyć wiele zróżnicowanych sposobów działania oraz ekspresji wiedzy i umiejętności, dzięki temu dzieci o zróżnicowanych możliwościach mogły w pełni prezentować swoje umiejętności i wiedzę.

W scenariuszach zajęć pojawiały się różnorodne sposoby prezentowania wiedzy i umiejętności przez dzieci. Podzieliłam je na te, które angażują głównie mowę na podstawie przeprowadzonego rozumowania oraz te, które wykorzystują inne sprawności motoryczne.

Mowa

- odpowiedzi na pytania na podstawie tekstu, opowieści, filmu czy wiedzy własnej;
- swobodne wypowiedzi na dany temat;
- wyrażanie sądów, ocenianie postaci, działania itp.;
- rozmowa kierowana;
- uzupełnianie zdań niedokończonych;
- podsumowywanie, wyciąganie wniosków, ocena itp.

Działanie

- Łączenie ilustracji prezentującej pojęcie z ruchem – np. gdy nauczycielka wypowiada jakieś pojęcie, dzieci stają na odpowiedniej ilustracji.
- Prace plastyczne – indywidualne i grupowe, w czasie których dzieci mogły zaprezentować swoją wiedzę na dany temat czy wyrazić temat w sposób twórczy.
- Karty pracy – np. kolorowanki, puzzle, dobieranki.

W wieku przedszkolnym ważna jest możliwość wykorzystania przez dzieci zarówno umiejętności komunikacyjnych, jak i praktycznego działania.

Zróżnicowane sposoby zaangażowania

Większość zajęć modelowych zawierała część początkową skupiającą się na budowaniu relacji w grupie, lepszym poznaniu się. Miała ona z reguły formę „rundki" lub swobodnych wypowiedzi, w czasie których dzieci i nauczyciel/ka przedstawiali się sobie, krótko wypowiadali się na zadany temat, prezentując siebie, zgodnie ze sposobem zaproponowanym przez nauczycielkę. Taki fragment zajęć pozwala na rozładowanie emocji i łagodne wejście w strukturę przygotowaną przez nauczycielkę.

Często ten element zajęć był powiązany z ruchem, zmianą pozycji ciała czy ustawienia w sali, np. głos miało tylko to dziecko, które trzymało woreczek, który następnie był rzucany do kolejnego dziecka. Ma to pozytywny wpływ na aktywizację pracy mózgu,

koncentrację uwagi dzieci, przygotowując je do kolejnych aktywności i wysiłku intelektualnego.

Wiele zaproponowanych w scenariuszach aktywności wymagało współdziałania i pracy w grupie, budując w ten sposób kompetencje społeczne dzieci, oraz wpływając na integrację wszystkich dzieci. Wykonanie np. wspólnej książki z indywidualnych prac dzieci, to prosta, a mająca niezwykłą moc metoda pracy, która pozwala budować wspólnotę, doświadczyć, że każdy jest ważnym członkiem grupy.

Nauczycielki zawracały również uwagę na podsumowanie każdej aktywności lub też całych zajęć. Odnosiły się wtedy do osiągnięcia przez dzieci celów zajęć (np. pytały czego się dowiedziałeś, nauczyłeś), ale również do formy realizacji danego zadania (np. czy rysunek pomógł ci zebrać najważniejsze wiadomości). Ten sposób pracy skłania dzieci do przejścia w myśleniu na metapoziom, tworząc warunki do analizy wykonanego przed chwilą zadania i jego formy oraz oceny, czy było ono ciekawe, użyteczne dla dzieci. Był to również czas dzielenia się propozycjami, co by dzieci ewentualnie zmieniły, aby lepiej się uczyć. Takie działania to początek wdrażania do samooceny, brania odpowiedzialności za własne uczenie, obserwację siebie w trakcie realizacji zadań i szukania najlepszych dla siebie rozwiązań, sprzyjających uczeniu się. Jest to niezwykle ważny element pracy w grupie zróżnicowanej.

Rola dzieci z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego

W grupach zróżnicowanych w przedszkolach ogólnodostępnych często były dzieci z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego. Na etapie przedszkolnym czasem trudne jest włączenie dziecka w cały tok zajęć, dlatego warto postawić sobie cel związany z realizacją treści i przemyśleć, która z proponowanych aktywności ma największe znaczenie dla rozwoju dziecka, i wtedy szczególnie starać się zmotywować dziecko do aktywnego udziału.

W czasie zajęć modelowych nauczyciele czasem starali się uczynić z dziecka swojego pomocnika. To ważna funkcja, która zdecydowanie wyróżnia dziecko pozytywnie z grupy, dlatego warto zadbać, aby każde z dzieci mogło ją pełnić. Wpływa to na budowanie wysokiej samooceny. W sytuacji dziecka z niepełnosprawnością ważne jest, aby je włączać do pracy razem z całą grupą, gdy to możliwe, wykorzystując wsparcie nauczyciela współorganizującego lub pomocy nauczyciela.

Ustalanie zasad pracy

Ciekawym elementem zajęć modelowych było wspólne ustalanie/przypominanie zasad obowiązujących w trakcie pracy, szczególnie dotyczących współpracy w grupie. Warto zwrócić uwagę, że zasady te były przedstawiane jak najbardziej konkretnie, odnosząc się

do zachowań, np. gdy chcesz zabrać głos, podnieś rękę; nie każdy musi zabrać głos, używaj miłych słów.

Jest to ważny element pozwalający na aktualizację norm, co daje poczucie bezpieczeństwa dzieciom potrzebującym jasnych norm i zasad oraz pozwala odwołać się do nich w sytuacjach, gdy ktoś ich nie przestrzega. Warto powtarzać z dziećmi te zasady, ponieważ są one na etapie uwewnętrzniania norm. Buduje to poczucie stałości, pozwala na przewidywanie, co może spowodować większą pewność u dzieci, które potrzebują jasnych reguł działania i spowodować, że chętniej włączy się do aktywnej pracy w grupie dziecko nieśmiałe czy z trudnościami w funkcjonowaniu społecznym.

Szkoły podstawowe – edukacja wczesnoszkolna[21]

Zróżnicowane sposoby prezentacji treści programowych

Analizowane scenariusze zawierały zróżnicowane sposoby prezentowania treści. Przedstawiony podział uwzględnienia dominujące kanały odbioru.

Słuch

- pogadanka;
- historyjki – czytanie, opowiadanie;
- miniwykład;
- nagrania audio;

Wzrok

- ilustracje;
- przedmioty z życia;
- doświadczenia;
- krótkie teksty;
- prezentacje multimedialne;

Wzrok i słuch

- film;
- technologie informacyjno-komunikacyjne: platformy internetowe, aplikacje, gry interaktywne itp.

21 Wybrany scenariusz zajęć modelowych: 7.17. Zajęcia modelowe-SP9-Kor1.08.22 KALISZ.pdf – załącznik nr 2.

Zróżnicowanie sposobu prezentacji treści programowych ma na celu dostarczenie uczniom różnych ścieżek dostępu do wiedzy, uwzględniając ich indywidualne potrzeby i preferencje. Oto kilka propozycji dla dzieci w młodszym wieku szkolnym, które można dodać do wyżej wymienionych metod:

1. **Multimedialne prezentacje:** wykorzystanie obrazów, dźwięków, filmów czy animacji, które ułatwiają zrozumienie treści.
2. **Wizualizacje i diagramy:** mapy, schematy, infografiki czy wykresy, które pomagają w przedstawieniu skomplikowanych idei w prosty i zrozumiały sposób.
3. **Interaktywne i klasyczne gry edukacyjne:** gry na komputerze czy tablecie czy tradycyjnej planszy, które są projektowane w celu nauczania określonych treści lub umiejętności.
4. **Eksperymenty i doświadczenia praktyczne:** aktywności, które pozwolą uczniom doświadczyć nauki w praktyce.
5. **Historie z życia:** przykłady z rzeczywistego świata, które ilustrują omawiane pojęcia lub zjawiska.
6. **Muzyka i piosenki:** utwory muzyczne, które są związane z tematem lekcji i pomagają w zapamiętywaniu informacji.
7. **Teatrzyki i dramatyzacje:** scenki, które przedstawiają treść programową w formie dramatycznej.
8. **Cyfrowe zasoby:** strony internetowe, aplikacje czy platformy edukacyjne dostosowane do potrzeb młodszych uczniów.
9. **Wycieczki terenowe:** wizyty w muzeach, ogrodach botanicznych, firmach czy innych miejscach, które są związane z treścią programową.
10. **Zestawy manipulacyjne:** narzędzia, które uczniowie mogą dotykać i manipulować, aby lepiej zrozumieć omawiane koncepcje (np. klocki, magnesy, zestawy do badania przyrody).
11. **Dyskusje i debaty:** uczniowie mogą wyrażać swoje opinie, słuchać innych i wymieniać się myślami na dany temat.
12. **Audiobooki:** dla uczniów, którzy wolą słuchać niż czytać, audiobooki mogą być cennym źródłem informacji.

Zastosowanie różnorodnych metod prezentacji treści programowych jest kluczem do zaangażowania wszystkich uczniów w proces edukacyjny, niezależnie od ich indywidualnych predyspozycji i możliwości. Warto wykorzystywać w czasie zajęć co najmniej dwa sposoby prezentowania treści, aby zwiększyć ich dostępność dla wszystkich uczniów.

Zróżnicowane sposoby działania oraz ekspresji wiedzy i umiejętności

Zróżnicowane sposoby działania oraz ekspresji wiedzy i umiejętności zakładają dostosowywanie procesu dydaktycznego do potrzeb i zdolności wszystkich uczniów, pozwalając im wykorzystywać swoje najmocniejsze strony. Poniżej zestawienie najczęściej wykorzystywanych sposobów działania uczniów angażujących mowę oraz inne możliwości działania.

Mowa

- kończenie zdań, opowiadań, historyjek;
- tytułowanie, nazywanie ilustracji;
- burza mózgów – swobodne podawania pomysłów, skojarzeń itp.;
- rozmowa na dany temat;
- przygotowywanie wypowiedzi na zadany temat;
- prezentowanie danych zagadnień za pomocą słów;
- giełda pomysłów – wymyślanie różnych odpowiedzi na pytania, sposób rozwiązania zadania, dokończenia zdań;
- odpowiedzi na zadany temat;

Inne formy działania

- karty pracy;
- łącznie ilustracji z nazwami, pojęciami, symbolami czy innymi odpowiednimi ilustracjami;
- zabawy ruchowe naśladowcze, twórcze na zadany temat;
- aplikacje komputerowe np. Wordwall, Kahoot! itp.;
- prezentowanie danych zagadnień mimiką, gestami, symbolami, rysunkami;
- zagadki dźwiękowe, obrazkowe, słowne, dotykowe, zapachowe;
- rozwiązywanie krzyżówek;
- uzupełnianie tekstów, dymków w komiksach;
- tworzenie plakatów z wykorzystaniem rysunków, symboli, słów, zdań;
- prace plastyczne z wykorzystaniem różnorodnych materiałów;
- rysowanie komiksów, wraz z tekstami;

Przedstawione możliwości prezentowania wiedzy i umiejętności przez uczniów i uczennice nie wyczerpują dostępnych sposobów. Oto kilka dodatkowych propozycji dla dzieci w młodszym wieku szkolnym, które mogą stanowić inspirację dla nauczycielek i nauczycieli. Oczywiście można je zastosować także w pracy ze starszymi uczniami i uczennicami.

- **Tworzenie prezentacji multimedialnych**: pozwala dzieciom wyrazić się za pomocą obrazów, dźwięków, tekstu i filmów.
- **Role-playing i dramatyzacje**: dzieci mogą odgrywać scenki związane z tematem lekcji, co pozwala na zrozumienie i wyrażenie materiału w sposób dynamiczny.
- **Utwory muzyczne**: komponowanie piosenek lub rymowanek na dany temat może być atrakcyjnym sposobem ekspresji dla muzycznie uzdolnionych uczniów.
- **Modele trójwymiarowe**: budowanie modeli z plasteliny, klocków czy innych materiałów może być doskonałym sposobem na ilustrację pewnych koncepcji.
- **Mapy myśli**: wizualna reprezentacja pojęć, relacji i idei pomaga w organizacji wiedzy.
- **Puzzle i łamigłówki**: układanie elementów w logiczną całość może być świetnym narzędziem do nauki poprzez zabawę.
- **Interaktywne gry edukacyjne**: gry online czy offline, które zachęcają do rozwiązywania problemów i odkrywania nowej wiedzy.
- **Eksperymenty naukowe**: proste doświadczenia, które można przeprowadzić w klasie lub w domu, aby zilustrować konkretne koncepcje naukowe.
- **Tworzenie plakatów i bilbordów:** wizualna reprezentacja informacji, która może być prezentowana rówieśnikom lub innym klasom, rodzicom czy dziadkom.
- **Wywiady i ankiety**: uczniowie mogą przeprowadzać wywiady z kolegami, rodzeństwem czy rodzicami na określony temat, co pozwala na zdobywanie informacji i rozwijanie umiejętności komunikacyjnych.

Zastosowanie różnorodnych strategii UDL w nauczaniu pozwala uwzględnić różnice indywidualne wśród uczniów i zapewnia, że każdy uczeń ma równą szansę na sukces edukacyjny, prezentując swoją wiedzę i umiejętności w najbardziej dostępny dla niego sposób.

Warto też zwrócić uwagę na wykorzystanie TIK, które mogą w znaczący sposób wspomagać edukację wczesnoszkolną, szczególnie w klasach zróżnicowanych. Oto kilka narzędzi, które warto stosować w codziennej pracy, część z nich można było wypożyczyć z wypożyczalni prowadzonych przez SCWEWy:

- tablety i aplikacje edukacyjne;
- interaktywne tablice multimedialne;
- platformy edukacyjne;
- audiobooki i e-booki;
- programy do rozpoznawania mowy;
- wirtualne wycieczki i VR (wirtualna rzeczywistość);
- kamery i narzędzia do tworzenia filmów;
- programy do grafiki i rysowania;
- zestawy do programowania;

- narzędzia do współpracy online;
- adaptacyjne platformy uczenia się.

Wprowadzenie TIK do edukacji wczesnoszkolnej w klasie zróżnicowanej wymaga świadomego podejścia. Ważne jest, aby technologia służyła jako narzędzie wspierające nauczanie, a nie dominujący element lekcji, nie związany z realizowanymi celami.

Zróżnicowane sposoby zaangażowania

Często występującym elementem scenariuszy zajęć była ocena zajęć przez uczestniczących w nich uczniów. Wykorzystywano w tym celu symbole, słowa czy rysunki. Ocena zajęć wyrażana przez dzieci w młodszym wieku szkolnym, stanowi istotne narzędzie, które pozwala na lepsze zrozumienie ich potrzeb, preferencji i reakcji na konkretne metody nauczania. Oceny te mają duże znaczenie w kontekście edukacyjnym, ze względu na to, że dzieci są głównymi beneficjentami procesu edukacyjnego, dlatego ich opinie i odczucia powinny być brane pod uwagę przy planowaniu i ocenie procesu dydaktycznego. Pozwala to na dostosowywanie metod i form pracy do potrzeb zgłaszanych przez uczniów i uczennice. Pozytywna reakcja na zajęcia może wskazywać, że metody nauczania są angażujące i skuteczne. Natomiast negatywna reakcja może sygnalizować, że konieczne są zmiany w podejściu pedagogicznym.

Opinie dzieci pomagają nauczycielom i nauczycielkom w identyfikacji skutecznych strategii nauczania i wskazują na obszary, które wymagają poprawy. Zwracanie uwagi na opinie uczniów i reagowanie na nie, wzmacnia relacje między uczniami a nauczycielami, co sprzyja tworzeniu pozytywnego klimatu w klasie. Dając dzieciom możliwość wyrażania opinii, uczymy je odpowiedzialności i aktywnego uczestnictwa w procesie edukacyjnym.

Oceny zajęć przez dzieci w młodszym wieku szkolnym dostarczają cennych informacji, które mogą służyć jako narzędzie do ciągłego doskonalenia procesu edukacyjnego. Włączając uczniów w proces oceny, kształtujemy ich poczucie odpowiedzialności, uczymy krytycznego myślenia i budujemy silniejszą wspólnotę edukacyjną. Najczęściej nauczycielki/nauczyciele zadawali pytanie „Czy ci się podobało?". Odpowiedź na tak sformułowane pytanie może dostarczyć pewnych informacji na temat ogólnego odczucia ucznia względem danej lekcji, nie pozwala jednak na pełne zrozumienie doświadczenia edukacyjnego dziecka, gdyż głównie opiera się na emocjach.

Aby uzyskać od dzieci w młodszym wieku szkolnym, ale także od starszych uczniów, pełną ocenę zrealizowanych zajęć, ich celów i innych aspektów, warto zadać im dobrze przemyślane pytania. Pytania te powinny być proste i jasno sformułowane. Oto propozycje takich pytań pogłębiających zagadnienie:

Ocena realizacji celu zajęć:

- Czego nauczyliście się dzisiaj na lekcji?

Metody nauczania:

- Jakie zadania czy ćwiczenia robiłeś/aś dzisiaj na lekcji?
- Które z nich były dla ciebie najciekawsze? Dlaczego?
- Czy były jakieś zadania, które sprawiły ci trudność? Jakie? Z jakich powodów?

Materiały edukacyjne:

- Jakie narzędzia lub materiały pomogły ci dzisiaj w nauce?
- Czy były jakieś materiały, których ci brakowało, a które byłyby pomocne?

Interakcja z nauczycielem:

- Jakie moje działania pomogły ci zrozumieć dzisiejszy temat?
- Czy były momenty, kiedy czułeś/aś się zagubiony/a lub niezrozumiany/a? Co wtedy zrobiłaś/łeś?

Interakcja z rówieśnikami:

- Czy rozmawiałeś/aś z kolegami czy koleżankami na temat tego, czego się uczyliście?
- Czy współpraca z innymi pomogła ci lepiej zrozumieć materiał?
- Co by pomogło lepiej Wam współpracować?

Samopoczucie i emocje:

- Jak czułeś/aś się podczas dzisiejszej lekcji? Z jakich powodów?
- Czy były momenty, kiedy czułeś/aś się dumny/a z siebie? Kiedy?

Zastosowanie wiedzy:

- Czy wiesz, jak możesz wykorzystać to, czego się dzisiaj nauczyłeś/aś, w codziennym życiu?
- Czy chciałbyś/chciałabyś dowiedzieć się więcej na ten temat? Czego chciałabyś/ chciałbyś się dowiedzieć?

Ogólna ocena:

- Co najbardziej podobało ci się dzisiaj na lekcji?
- Co byś chciał/a, aby było inaczej na następnych zajęciach, abyś mógł/mogła lepiej się uczyć?

Sugestie i propozycje:

- Co mógłbym/mogłabym zrobić, aby pomóc ci lepiej zrozumieć temat?
- Czy masz jakieś pomysły lub propozycje na przyszłe zajęcia, które rozwinęłyby temat?

Przy zadawaniu pytań ważne jest, aby dać dziecku wystarczająco dużo czasu na odpowiedź i zachęcić je do szczerości, podkreślając, że jego opinia jest ważna. Odpowiedzi na te pytania mogą dostarczyć nauczycielom cennych informacji na temat skuteczności ich metod nauczania i wskazać obszary, które wymagają poprawy.

Rola dzieci z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego

W prezentowanych scenariuszach stosunkowo często nauczyciele/ki nadawali/ły dziecku z orzeczeniem o potrzebie specjalnego, rolę pomocnika lub osoby oceniającej prace innych dzieci.

W czasie prowadzenia lekcji, które są dostępne dla wszystkich, kluczem jest postrzeganie dzieci z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego jako aktywnych i kompetentnych uczestników procesu edukacyjnego. Nie jest konieczne specjalne wyróżnianie dziecka z orzeczeniem, wręcz przeciwnie, warto skupić się na tworzeniu środowiska edukacyjnego, które sprzyja uczeniu się każdego ucznia, niezależnie od jego zdolności, predyspozycji czy specjalnych potrzeb, zapewniając odpowiednie wsparcie, w sposób dyskretny i z uwzględnieniem dobra ucznia.

Ustalanie zasad pracy

Ustalanie zasad pracy i ich powtarzanie jest częstym elementem lekcji z dziećmi w młodszym wieku szkolnym. Taka strategia powala na:

- **Budowanie bezpieczeństwa emocjonalnego**: jasno zdefiniowane i zrozumiałe zasady tworzą bezpieczne środowisko dla uczniów. Dzięki temu dzieci wiedzą, czego się od nich oczekuje, co zmniejsza lęk i niepewność.
- **Zapewnienie struktury**: młodsze dzieci potrzebują struktury, aby rozwijać zdolności poznawcze i społeczne. Zasady pomagają dzieciom zrozumieć, jakie zachowania są akceptowane, a jakie nie.
- **Rozwój odpowiedzialności:** gdy dzieci uczestniczą w ustalaniu zasad, uczą się odpowiedzialności za własne działania i zachowanie.
- **Rozwój umiejętności społecznych**: zasady często dotyczą interakcji społecznych, takich jak dzielenie się, słuchanie innych i czekanie na swoją kolej. Przestrzeganie tych zasad pomaga dzieciom rozwijać kluczowe umiejętności społeczne.
- **Sprawiedliwość:** jasno określone zasady gwarantują, że wszyscy uczniowie są traktowani sprawiedliwie. To buduje poczucie wspólnoty i wzajemnego szacunku.

- **Przedstawienie oczekiwań i zwiększenie motywacji**: gdy dzieci wiedzą, czego się od nich oczekuje, mogą dążyć do spełnienia tych oczekiwań. To może działać jako motywator do stawania się bardziej aktywnym uczestnikiem procesu edukacyjnego.
- **Skupienie i zaangażowanie:** jasne zasady mogą pomóc w redukcji rozpraszaczy, co prowadzi do lepszego skupienia się na nauce.
- **Dostosowanie do indywidualnych potrzeb:** ustalając zasady, nauczyciele mogą uwzględnić indywidualne potrzeby i możliwości wszystkich uczniów.
- **Lepszą samokontrolę:** dzięki zasadom dzieci uczą się kontrolować swoje impulsy i zachowania, co jest ważne dla ich dalszego rozwoju emocjonalnego i społecznego.
- **Budowanie relacji:** wspólne ustalanie zasad może pomóc w budowaniu relacji pomiędzy nauczycielem a uczniami oraz między samymi uczniami.

Zasady mogą pomóc w zapewnieniu, że każde dziecko, niezależnie od jego indywidualnych potrzeb i możliwości, ma równe szanse na udział w działaniach klasy.

Początek zajęć

Często na początku zajęć modelowych odbywała się rozmowa w kole tzw. rundka. Nauczyciel/ka przedstawiał/a się, mówił/a o sobie zgodnie z ustalonym modelem. Stosunkowo często tematyka „rundki" była związana z tematem zajęć. Strukturalizując to działanie, nauczycielki wykorzystywały zasadę, np. że głos ma ten, kto ma jakiś przedmiot w ręku (woreczek). Pomaga to zniwelować napięcie związane ze skupieniem uwagi całej grupy na sobie. Dzieci w takich sytuacjach często „miętosiły" woreczek. Taki sposób pracy akcentuje również ważność głosu każdej osoby w klasie. Mając dzieci o zróżnicowanych potrzebach warto również zadbać o to, aby wprowadzić zasadę, że można odmówić odpowiedzi, nie zmuszając każdego ucznia czy uczennicy, do głośnego wypowiadania się w czasie ekspozycji społecznej. Taka zasada pomoże budować bezpieczne środowisko uczenia, dostosowując wymagania do możliwości uczniów i uczennic.

Szkoła podstawowa – klasy 4-8[22]

Zróżnicowane sposoby prezentacji treści programowych oraz zróżnicowane sposoby działania

Analizując scenariusze zajęć modelowych, można zwrócić uwagę, że wiele metod prezentacji treści oraz sposobów ekspresji wiedzy i umiejętności można stosować zarówno

22 Wybrany scenariusz zajęć modelowych: 4.0.Zajęcia modelowe_SP9 KALISZ.pdf – załącznik 3.

w młodszych, jak i starszych klasach. Jednak ze względu na bardziej rozwinięte umiejętności kognitywne, komunikacyjne i analityczne starszych uczniów można korzystać również z bardziej zaawansowanych metod nauczania. W starszych klasach pojawia się więcej form prezentowania treści programowych odwołujących się do tekstów o charakterze naukowym, korzystania z zasobów internetowych, filmów czy prezentacji multimedialnych. Pojawia się też więcej doświadczeń. Nauczyciele wykorzystują dyskusje kierowane, studia przypadków oraz realizują projekty badawcze.

Zróżnicowane sposoby zaangażowania

Nauczyciele dbając o zaangażowanie uczniów, często w trakcie lekcji, a szczególnie pod koniec lekcji, odnoszą się do oceny realizacji celu zajęć i ich pracy na lekcji. Planując lekcję dostępną dla wszystkich, warto przeznaczyć czas na zapytanie uczniów na końcu lekcji o to, czego dowiedzieli się podczas jej trwania. Jest to istotne z wielu powodów mających wpływ na efekty uczenia i uczenia się. Jest to istotne ze względu na to, że uczniowie odpowiadając na to pytanie muszą przemyśleć i przetworzyć informacje, które przyswoili podczas lekcji. Powtórzenie głównych punktów ma pozytywny wpływ na „zapisanie" informacji w pamięci ucznia. Zastanawiając się nad tym, czego się nauczyli, uczniowie rozwijają umiejętność refleksji oraz zdolność do oceny własnego procesu uczenia się. Pozwala to także uczniom dostrzec, ile rzeczywiście się nauczyli podczas lekcji, co może zwiększyć ich pewność siebie i motywację do dalszej nauki. Nauczycielowi zaś umożliwia ocenę, w jakim stopniu uczniowie zrozumieli kluczowe treści lekcji, a także identyfikację ewentualnych obszarów niezrozumienia, które mogą wymagać sprostowania czy powtórzenia. Zadawanie uczniom pytania o to, czego dowiedzieli się podczas lekcji, jest nie tylko narzędziem oceny, ale także ważnym mechanizmem wspierającym proces uczenia się i przyswajania informacji.

Na zwiększenie i różnicowanie zaangażowania uczniów i uczennic pozytywnie wpływa możliwość wyboru zadań do realizacji lub losowanie pytań, tematów do odpowiedzi. Metody te pojawiały się w scenariuszach. Warto stosować je tak często jak to jest możliwe, ponieważ dzięki temu uczeń zdobywa poczucie wpływu na swój proces uczenia się.

Początek zajęć

W scenariuszach pojawiały się niestandardowe sposoby rozpoczęcia zajęć, które angażują uczniów i uczennice np.: „Nauczyciel wprowadza uczniów w tematykę spotkania, tworząc w klasie atmosferę tajemniczości. Na tablicy interaktywnej wyświetlony zostaje obraz przedstawiający wnętrze pracowni alchemika. W tle płynie nastrojowa muzyka"[23].

23 4.0.Zajęcia modelowe_SP9 KALISZ.pdf – załącznik 3.

Jako początek zajęć wykorzystywano także odrobioną przez uczniów pracę domową, np.: odwołanie się do krótkiej pracy, którą przygotowali uczniowie/uczennice, stawało się pretekstem do przejścia do tematyki zajęć.

Zwykle na początku zajęć następowało przedstawienie celu zajęć. Podanie celu uczenia się na początku lekcji jest kluczowym elementem planowania i prowadzenia lekcji. Przedstawienie celów lekcji dostarcza uczniom „mapy drogowej" dla nadchodzącej lekcji. Umożliwia to lepsze zrozumienie tego, czego mają nauczyć się podczas lekcji i pozwala im skupić się na kluczowych treściach i umiejętnościach. Jasno określony cel może służyć jako bodziec do aktywnego uczestnictwa. Kiedy uczniowie wiedzą, co ma być osiągnięte podczas lekcji, łatwiej jest im dostrzec znaczenie i wartość prezentowanych materiałów. Dzięki temu mogą lepiej zrozumieć, dlaczego dana wiedza lub umiejętność jest ważna, co z kolei może zwiększyć ich motywację do aktywnego uczestnictwa w lekcji. Dodatkowo znając cel lekcji, uczniowie są lepiej przygotowani do monitorowania własnych postępów i oceniania, czy osiągnęli pożądane wyniki. Mogą korzystać z różnorodnych strategii, które najlepiej odpowiadają ich indywidualnym potrzebom i mają wpływ na efekty uczenia się.

Zróżnicowane formy pracy

Na wielu lekcjach modelowych nauczyciele stosowali zróżnicowane formy pracy. Praca indywidualna, w parach, w grupach oraz praca z całą klasą odgrywają ważną rolę w procesie uczenia się, szczególnie w klasach starszych.

13. **Praca indywidualna** umożliwia uczniom pracę w tempie dostosowanym do ich indywidualnych możliwości, co pozwala lepiej skupić się na zadanym zadaniu i zrozumieć materiał. Uczy uczniów niezależności, odpowiedzialności za własne uczenie się i samooceny. Pozwala uczniom wybrać strategie i narzędzia, które najlepiej pasują do ich stylu uczenia się.
14. **W czasie pracy w parach** uczniowie mogą sobie nawzajem pomagać, tłumaczyć trudne koncepcje i wspólnie rozwiązywać problemy. Rozwijają umiejętności komunikacyjne, wymieniają myśli i argumentują. Wspólna praca nad zadaniem może wzmocnić relacje między uczniami.
15. **Praca grupowa** pozwala uczniom na korzystanie z różnych perspektyw, umiejętności i strategii, które członkowie grupy wniosą do wspólnego zadania. Uczy, jak pracować zespołowo, dzielić się odpowiedzialnością i negocjować. Uczniowie uczą się, jak wspólnie podejmować decyzje, rozwiązywać konflikty i dochodzić do konsensusu.
16. **Praca z całą klasą** buduje poczucie przynależności, współpracy i wzajemnego szacunku w klasie. Pozwala na dyskusje, debaty i wymianę myśli między wszystkimi uczniami, co może prowadzić do głębszego zrozumienia materiału. Praca z całą klasą pozwala nauczycielowi na dostarczenie bezpośrednich instrukcji, modelowania i dostosowywania treści w odpowiedzi na potrzeby uczniów w czasie rzeczywistym.

Stosowanie różnorodnych form pracy – indywidualnej, w parach, grupowej czy z całą klasą – umożliwia uczniom dostęp do treści edukacyjnych w sposób dostosowany do ich indywidualnych potrzeb, preferencji i umiejętności. Pozwala to na pełniejsze zaangażowanie i uczestnictwo w procesie nauczania, co przyczynia się do lepszych wyników edukacyjnych.

Szkoły ponadpodstawowe[24]

Zróżnicowane sposoby prezentacji treści programowych

Zróżnicowanie sposobów prezentacji treści programowych jest kluczowe dla dostosowania się do różnych stylów uczenia się i potrzeb uczniów w szkołach ponadpodstawowych. Poniżej przedstawiam przykłady różnych sposobów prezentacji treści:

1. **Prezentacje multimedialne:** korzystanie z programów takich jak PowerPoint lub Prezi do tworzenia dynamicznych prezentacji z wizualizacjami, dźwiękiem i interaktywnymi elementami.
2. **Materiały wideo:** krótkie filmy, dokumenty, fragmenty wykładów, animacje czy wywiady z ekspertami.
3. **Gry edukacyjne:** gry komputerowe, aplikacje mobilne i gry planszowe skupiające się na konkretnych umiejętnościach lub treściach.
4. **Podcasty i nagrania audio:** materiały do słuchania na temat danego zagadnienia, które uczniowie mogą odtwarzać, dostosowując do własnego tempa.
5. **Czytanie i teksty źródłowe:** artykuły, książki, eseje, fragmenty literatury, dokumenty historyczne itp.
6. **Infografiki:** graficzne przedstawienie informacji, danych lub wiedzy na konkretny temat.
7. **Symulacje i eksperymenty:** narzędzia do badania konkretnych koncepcji w praktyce, np. symulacje komputerowe.
8. **Debaty i dyskusje:** aktywne omawianie tematów, które pozwala uczniom na doświadczenie różnych perspektyw.
9. **Analiza przypadków:** konkretna sytuacja lub problem, który uczniowie analizują i rozwiązują, opierając się na treściach programowych.
10. **Wycieczki edukacyjne:** wyjścia do muzeów, zakładów produkcyjnych, instytucji badawczych czy organizacji, które mają związek z tematem.
11. **Webinaria i udział w wykładach:** osoby z zewnątrz prezentują zagadnienia, opierając się na swoim doświadczeniu w danej dziedzinie.

24 Wybrany scenariusz zajęć modelowych: 7.12.Zajęcia modelowe - Technikum nr 4 KALISZ.pdf – załącznik 4.

12. **Mapy myśli:** wizualne narzędzia do organizacji i prezentacji informacji w strukturalny sposób.
13. **Narzędzia interaktywne online:** platformy edukacyjne, które oferują interaktywne treści, quizy, ankiety i dyskusje.
14. **Teatr i *role-playing*:** scenki, dramatyzacje i symulacje, które pozwalają uczniom eksplorować treści programowe w bardziej kinestetyczny sposób.

Ważne jest, aby nauczyciele szkół ponadpodstawowych byli świadomi różnych sposobów, w jakich ich uczniowie uczą się najlepiej i dążyli do zróżnicowania swojego podejścia w odpowiedzi na te potrzeby. Użycie różnych metod prezentacji treści może pomóc uczniom lepiej zrozumieć i przyswoić materiał.

Zróżnicowane sposoby działania oraz ekspresji wiedzy i umiejętności

W szkołach ponadpodstawowych uczniowie są bardziej dojrzali, zarówno pod względem poznawczym, jak i emocjonalnym, co umożliwia zastosowanie bardziej złożonych i wymagających form ekspresji wiedzy i umiejętności. Nauczyciele/nauczycielki mogą częściej wykorzystywać:

- projekty badawcze,
- prezentacje i wystąpienia,
- eseje i prace pisemne,
- dyskusje i debaty,
- projekty,
- eksperymenty i symulacje,
- rozwiązywanie problemów i analizę przypadków,
- bardziej zaawansowane technologie cyfrowe,
- mapy myśli i diagramy,
- *role-playing* i symulacje.

Każdy z tych sposobów ekspresji odpowiada na różne style uczenia się i poziomy zaawansowania uczniów. Ważne jest, by nauczyciele dostosowywali metody ekspresji w zależności od konkretnego celu lekcyjnego, charakterystyki grupy uczniów oraz indywidualnych potrzeb ucznia. Ostatecznym celem jest umożliwienie każdemu uczniowi pełnego wyrażenia swojej wiedzy i umiejętności w sposób, który jest dla niego najbardziej odpowiedni.

Zróżnicowane sposoby zaangażowania

Różnicowanie sposobów zaangażowania jest kluczowe, aby dostosować się do indywidualnych potrzeb i zainteresowań uczniów, co może prowadzić do głębszego

zrozumienia i skuteczniejszego uczenia się. Oto kilka metod różnicowania zaangażowania uczniów klas starszych szkoły podstawowej:

- wybór tematu badawczego;
- gry edukacyjne;
- dyskusje w małych grupach;
- technologie multimedialne;
- debaty;
- badania terenowe, eksperymenty i obserwacje;
- współpraca z ekspertami;
- wspólne uczenie się;
- interaktywne narzędzia online;
- projekty realizowane zgodnie z zainteresowaniami uczniów i uczennic.

Ważne jest, aby nauczyciele byli elastyczni i otwarci na dostosowywanie swoich strategii w zależności od reakcji i potrzeb uczniów. Uwzględnienie różnorodności uczniów poprzez różnicowanie sposobów zaangażowania, może prowadzić do bardziej angażującego uczenia się.

Początek lekcji

W czasie analizy przebiegu lekcji można było zwrócić uwagę, że praktycznie wszyscy nauczyciele/nauczycielki w starszych klasach rozpoczynają zajęcia od sprawdzenia listy obecności. Chociaż sprawdzanie listy obecności jest ważnym elementem zarządzania klasą, warto rozważyć, czy może być przeprowadzone w taki sposób, tak aby nie przerywać *flow* lekcji i pozwolić uczniom/uczennicom na jak największe zaangażowanie od samego początku.

Zaczynanie lekcji dostępnej dla wszystkich od aktywności uczniów, zamiast od sprawdzania listy obecności, ma wiele korzyści edukacyjnych i psychospołecznych. Oto kilka powodów, dla których warto zastosować takie podejście:

1. **Zaangażowanie od samego początku:** rozpoczęcie lekcji od interesującej aktywności pobudza ciekawość uczniów i zwiększa ich gotowość do nauki.
2. **Efektywność czasu:** wykorzystując pierwsze minuty lekcji na aktywność, nauczyciel może zapewnić, że cały dostępny czas jest wykorzystywany na edukację, a nie na czynności administracyjne.
3. **Modelowanie aktywnego uczestnictwa:** pokazując uczniom, że aktywne uczestnictwo jest ważne od samego początku lekcji, nauczyciel może zachęcać ich do aktywnego angażowania się w całą resztę lekcji.

4. **„Wejściówka”:** nauczyciele mogą użyć aktywności na początek lekcji jako szybkiego i nieformalnego sposobu oceny tego, co uczniowie już wiedzą na dany temat.

Warto, aby nauczyciel/ka wykorzystywał/a każdy moment lekcji/zajęć, od samego początku, w celu zachęcenia uczniów i uczennic do aktywnego działania. Warto sprawić, aby w ciągu pierwszych pięciu minut zadziało się coś ciekawego. Nauczyciel zyska wtedy zainteresowanie i wzbudzi motywację. Listę można sprawdzić w czasie, gdy uczniowie/ uczennice będą zajęci wykonywaniem zadania.

Podsumowanie

Zaplanowanie lekcji dostępnej dla wszystkich uczniów z wykorzystaniem metod prowadzenia lekcji w klasie zróżnicowanej, wymaga od nauczyciela przemyślenia wielu aspektów, aby dostosować lekcję do różnorodnych potrzeb i możliwości uczniów. Oto kilka kluczowych kwestii, na które nauczyciel czy nauczycielka powinni zwrócić uwagę:

1. **Zastosowanie zasad UDL (Universal Design for Learning)**:
   - różnorodne sposoby reprezentacji,
   - różnorodne sposoby działania i ekspresji,
   - różnorodne sposoby zaangażowania.
2. **Dostępność materiałów**: wszystkie materiały powinny być dostępne dla uczniów z różnymi potrzebami. Może to obejmować materiały o różnym stopniu trudności, materiały dostosowane dla uczniów z niepełnosprawnościami lub materiały w formacie cyfrowym.
3. **Technologia**: wykorzystywanie technologii wspiera różnorodne style uczenia się i pozwala na dostosowanie do indywidualnych potrzeb uczniów.
4. **Wsparcie dla uczniów** adekwatne do ich potrzeb, gdy jest to niezbędne.
5. **Ocenę**: stosowanie różnych form oceny, które pozwolą uczniom na realizację zadań w różnorodny sposób.
6. **Elastyczność**: nauczyciel musi być otwarty na modyfikacje i adaptacje w trakcie lekcji w odpowiedzi na potrzeby uczniów.
7. **Budowanie relacji**: ważne jest tworzenie atmosfery wzajemnego szacunku i akceptacji w klasie, promując współpracę i wsparcie między uczniami.

Kluczem do sukcesu jest indywidualne podejście do każdego ucznia i dążenie do stworzenia środowiska, które promuje różnorodność i inkluzyjność edukacji. Wymaga to świadomego planowania, ale korzyści w postaci bardziej zaangażowanych uczniów i skuteczniejszego procesu uczenia się, są tego warte.

O uniwersalności projektowania lekcji według zasad UDL może świadczyć to, że ten sam scenariusz mógł być realizowany w klasach/grupach zróżnicowanych pod względem wieku uczniów/dzieci, czego przykłady są dostępne w scenariuszach lekcji modelowych.

W odniesieniu do formuły zajęć modelowych, podczas których prezentowane są takie formy i metody pracy z uczniami, które można uznać za wspierające pracę w grupie/klasie zróżnicowanej SCWEWy zwracały uwagę (16/18)[25] na pozytywne efekty prowadzenia modelowych zajęć dla odbiorców wsparcia, czyli nauczycieli w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych. Zauważono m.in. ich wpływ na:

25 Dane zaczerpnięte z II Raportu Cząstkowego Monitorowania i Ewaluacja Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW), (op. cit.).

- doskonalenie warsztatu pracy nauczycieli, poszerzenie wiedzy nauczycieli, wzmocnienie kompetencji kadry szkół i przedszkoli ogólnodostępnych w zakresie prowadzenia zajęć ze zróżnicowaną grupą;
- rozbudzenie twórczego myślenia o pracy włączającej;
- prezentację form i metod pracy, które wspierają rozwój dzieci/uczniów, propozycje rozwiązań wspierających pracę w grupie/klasie zróżnicowanej - uczestnicy dowiedzieli się jak wykorzystać różnorodne formy pracy, zorganizować zajęcia i adekwatnie egzekwować wiedzę i oceniać ucznia;
- poprawę jakości kształcenia, zastosowanie wskazówek specjalistów w prowadzeniu zajęć;
- zmianę postrzegania uczniów z SPE w klasie zróżnicowanej;
- wdrożenie planów aktywności w przedszkolu do codziennej pracy.

Wśród innych form wsparcia, które można by zastosować, aby osiągać lepsze efekty SCWEW wymieniają[26]: prowadzenie zajęć na terenie placówki specjalnej; lekcje koleżeńskie; wyposażenie placówek w pomoce, sprzęt; warsztaty z technologii wspomagających; wykorzystanie nowości na rynku.

SCWEWy, które rozpoczęły realizację obserwacji koleżeńskich, jako jej efekty wskazują: wymianę doświadczeń i informacji zwrotnej; zwiększenie kompetencji nauczycieli i wychowawców; dopracowanie zakresu pracy z dzieckiem niepełnosprawnym; wskazanie działań zwiększających uspołecznienie i akceptację w grupie; lepsze wykorzystanie sprzętu specjalistycznego, pomocy naukowych; zaplanowanie zmian w aranżacji i organizacji przestrzeni; wypracowanie konkretnych rozwiązań w przypadku zajęć przedszkolnych.

O czym warto pamiętać, projektując pracę z grupą/klasą zróżnicowaną:

- **Każdy uczeń jest inny**, ma różne predyspozycje, style uczenia się, potrzeby i możliwości edukacyjne. Pracując w klasie zróżnicowanej, nauczyciel powinien rozpoznawać i akceptować te różnice, traktując je, jako cenne źródło wzbogacenia procesu nauczania. Dzięki temu wszyscy uczniowie czują się rozumiani i doceniani.
- **Ważne jest elastyczne planowanie i dostosowywanie metod pracy.** Nauczyciele pracujący z klasami zróżnicowanymi powinni być gotowi do dostosowywania swoich planów i metod pracy do bieżących potrzeb uczniów. Obejmuje to stosowanie różnych metod i materiałów dydaktycznych, różnorodnych form oceny oraz umożliwianie uczniom wyboru w zakresie wykonywania zadań.
- **Stworzenie wspierającego środowiska uczenia się.** W klasie zróżnicowanej kluczową rolę odgrywa stworzenie środowiska, w którym wszyscy uczniowie czują się bezpiecznie

26 Dane zaczerpnięte z II Raportu Cząstkowego Monitorowania i Ewaluacja Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW), (op. cit.).

i są gotowi do nauki. Wspierające środowisko uczenia się promuje współpracę, akceptację różnorodności i wzajemny szacunek. Nauczyciele powinni także promować autonomię uczniowską, zachęcając uczniów do brania odpowiedzialności za własne uczenie się.

Konkluzja

Po dokładnej analizie scenariuszy zajęć modelowych można zauważyć zaangażowanie w opracowywanie nowatorskich rozwiązań metodycznych, dostosowanych do zróżnicowanych potrzeb i możliwości uczniów. Materiały pokazują, jak istotne jest indywidualne podejście do każdego ucznia w kontekście jego indywidualnych potrzeb i predyspozycji.

Jednym z najbardziej wyróżniających się aspektów analizowanych scenariuszy było zastosowanie metod pracy w grupach zróżnicowanych. Jednakże warto podkreślić, że skuteczność tych metod w dużej mierze zależy od umiejętności nauczyciela w zakresie organizacji pracy, monitorowania postępów uczniów oraz dostosowywania metodyki do bieżących potrzeb i sytuacji. Zaawansowane strategie dydaktyczne wymagają również ciągłego szkolenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli, które może wspierać kadra SCWEW.

Bibliografia

Publikacje zwarte

Bąbel J., *Różnicowanie nauczania jako sposób na indywidualizację procesu kształcenia.* Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2017.

Białecka-Pikul M., Karasiewicz K., *Nauczyciel w szkole inkluzji. Praktyczne porady dla praktyków*, Impuls, Kraków 2013.

CAST (2020), *Universal Design for Learning Guidelines version 2.2*. Wakefield, MA: Author.

Hall T.E., Meyer A., Rose D.*H., Universal Design for Learning in the Classroom: Practical Applications*, Guilford Press, 2012.

Hattie J., *Widoczne uczenie się dla nauczycieli*, Wydawnictwo Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2015.

Huther G., Hauser U., *Wszystkie dzieci są zdolne*, Wydawnictwo Dobra Literatura, Gdańsk 2022.

Kurzydłowski K. (red.), *Nauczanie uniwersalne w edukacji wyższej. Teoria i praktyka*. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2013.

Molicka K., **Różnicowanie nauczania dzieci w młodszym wieku szkolnym**, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk *2013.*

Muzyka-Jacheć K., (red.), *Poradnik dla nauczyciela. Cykl 12 warsztatów z edukacji włączającej na podstawie książki ABC empatii, bo wszyscy jesteśmy tacy sami,* CFF Czepczyński Family Foundation, Międzychód 2021.

Nawrocka A., *Różnicowanie nauczania w klasach wielopoziomowych*, Wydawnictwo Pedagogiczne OPERON, 2016.

Novak K., *UDL Now!: A Teacher's Guide to Applying Universal Design for Learning in Today's Classrooms.* CAST Professional Publishing, 2016.

Obidniak A., *Różnicowanie nauczania. Jak skutecznie pracować z różnymi uczniami w jednej klasie*, Impuls, Kraków 2012.

Palka S., *Metodyka czy dydaktyka specjalna?*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2010.

Perdał R., *Perdał M., Edukacja inkluzyjna w praktyce. Jak uczyć i wychowywać w szkole dla wszystkich*, Oficyna Wydawnicza Łośgraf, Warszawa 2016.

Płatos M., *Nauczanie uniwersalne jako strategia wsparcia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2016.

Rao K., Ok M. *W.*, Bryant B.R., *A review of research on universal design educational models,* „Remedial and Special Education" 2014, 35(3), 153-166.

Rogowska A. M., *Nauczanie uniwersalne jako odpowiedź na potrzeby edukacyjne uczniów z niepełnosprawnością*, Impuls, *Kraków* 2018.

Rose D. H., Meyer A., *Teaching every student in the digital age: Universal design for learning,* Association for Supervision and Curriculum Development, Alexandria 2002.

Szczepkowska K., *Edukacja włączająca w szkole – szanse i wyzwania*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2019.

Szczepkowska K., *Jak skutecznie realizować proces kształcenia w klasie zróżnicowanej*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2020.

Szczurek-Boruta A., *Twórcza dydaktyka. Jak uczyć się z głową?*, Impuls 2010.

Szumski G. *Edukacja inkluzyjna. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.

Szumski G., Smogorzewska J., (red.), *Nauczanie uniwersalne w teorii i praktyce. Edukacja inkluzji czy edukacji dla wszystkich?*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2017.

Szumski G., Smogorzewska J., Karwowski M., *Dydaktyka inkluzji. Edukacja dla wszystkich*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2015.

Zasępa A., *Różnicowanie zadań w nauczaniu początkowym*, Impuls 2015.

Artykuły

Gajdzica Z., *Różnicowanie nauczania jako odpowiedź na różnorodność uczniów w klasie*, Forum Pedagogiczne, 2016, (1), s. 147-162.

Kijak A., *Dobre praktyki nauczycieli w edukacji inkluzji.* W: Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Edukacja dla wszystkich - wyzwania i perspektywy", Kraków 2015.

Nawrocka A., Czajkowska K., *Nauczyciele wobec różnicowania nauczania – teoria a praktyka szkolna.* Edukacja Ustawiczna Dorosłych, 2016, (3), s. 97-107.

Netografia

https://www.ore.edu.pl/2015/03/edukacja-wlaczajaca/

EDUNEWS.PL - portal o nowoczesnej edukacji - Edukacja włączająca – szanse i wyzwania

EDUNEWS.PL - portal o nowoczesnej edukacji - Jak rozmawiać z uczniami o niepełnosprawności i szczególnych potrzebach ich koleżanek i kolegów?

EDUNEWS.PL - portal o nowoczesnej edukacji - Jak budować społeczeństwo włączające?

Załączniki

Załącznik 1 - scenariusz zajęć modelowych 7.2. Zajęcia modelowe – PP... KALISZ.pdf

Temat: Jak aktywnie spędzać czas i się nie nudzić?

Data realizacji zajęć: 25.05.2022 r.

Odbiorcy zajęć: Publiczne Przedszkole nr ... w Kaliszu - grupa przedszkolna 6-latki.

Realizatorzy zajęć: M. J.

Czas zajęć: 60 min.

Realizacja zajęć:

I. Powitanie z uczniami;
II. Mini wykład na temat zawodów;
III. Jak spędzają czas wolny wasi rodzice? Co lubią robić?;
IV. Jakie są Wasze ulubione sposoby spędzania czasu?;
V. Co lubicie robić sami, a co z innymi?;
VI. Praca w grupie;
VII. Podsumowanie zajęć.

Cel zajęć:

- nabywanie umiejętności współpracy w grupie;
- poznawanie różnych sposobów spędzania wolnego czasu;
- rozwijanie nawyków aktywnego spędzania czasu wolnego;
- kształcenie umiejętności konstruktywnego wykorzystywania czasu wolnego;
- wskazanie potrzeby spędzania czasu wolnego z rodziną;
- zachęcanie do czynnego spędzania czasu wolnego;
- integracja grupy.

Metody pracy:

- aktywizujące - giełda pomysłów, dyskusja;

- słowne - pogadanka;
- metoda akwarium;
- metoda aktywnej współpracy w grupie;
- metoda 6 klocków;
- metoda *ICE Breaker*.

Formy pracy:

- praca w grupach;
- praca z całą klasą;
- praca w parach.

Pomoce niezbędne do realizacji zajęć:

- brystol, flamastry, karteczki kolorowe, kredki;
- tablica - wykorzystana do przyklejenia pomocy dydaktycznych;
- zalaminowane karty pracy, zalaminowane nazwy aktywności;
- karty pracy - gotowe wzory;

Scenariusz zajęć:

Powitanie.

Nauczyciel prosi, aby dzieci usiadły w kole. Przedstawia się i opowiada o sobie zgodnie z kluczem, który wisi na tablicy;

Mam na imię.....

Dzisiaj czuję się.....

Chciałbym/chciałabym dzisiaj bawić się w .....

Następnie prosi dzieci, aby w ten sam sposób przedstawiły się. Kolejne dziecko jest wybierane przez rzucenie woreczka (nauczyciel obserwuje, aby każde dziecko otrzymało woreczek).

Część zasadnicza

Wprowadzenie: Nauczyciel wprowadza uczniów w tematykę lekcji mówiąc: Dzisiejsze zajęcie będą o tematyce: „Jak aktywnie spędzać czas i się nie nudzić?".

Ćwiczenie I. Praca z całą klasą

Na dzisiejszej lekcji wspólnie zastanowimy się:

W jaki sposób spędzają swój wolny czas?

Co im się najbardziej podoba? Jakie zabawy, aktywności i z kim? Jak spędzają czas wolny wasi rodzice? Co lubią robić?

Nauczyciel podsumowuje ćwiczenie mówiąc, iż bardzo ważne jest abyśmy w swoim wolnym czasie robili to, co lubimy i kochamy. I wszystkie zabawy związane z ruchem są potrzebne dla naszego zdrowia i pomagają nam, że jesteśmy szczęśliwi i zadowoleni.

Ćwiczenie II Praca z całą grupą

Nauczyciel prosi, aby uczniowie usiedli w kręgu, następnie będzie wymieniać różne aktywności, które dzieci bardzo lubią. Na podłodze rozłożone są gotowe ilustracje przedstawiające aktywności. Po usłyszeniu aktywności dzieci muszą stanąć przy tym miejscu, jeżeli usłyszy kolejną rzecz, którą lubi wykonywać - zmienia miejsce.

- jazda na rowerze,
- skakanie na skakance,
- gra w piłkę,
- tańczy,
- zabawa lalkami,
- budowanie klocków,
- oglądanie bajki,
- gra na komputerze,
- pływanie.

Nauczyciel podsumowuje ćwiczenie – prowadzi dyskusję, omawiając z dziećmi poszczególne zagadnienia:

- Czy podobała Wam się ta gra?
- Czy ktoś z Was zmieniał często miejsce? A czy ktoś ani razu nie zmienił?
- A może coś innego lubicie robić o nie wymieniłam?

Metoda 6 klocków - zabawa klockami

Ćwiczenie III. Praca w parach

Nauczyciel wyznacza ucznia do pomocy (będzie starać się, aby włączyć do pomocy dziecko z Autyzmem – N..). Następnie prosi uczniów, aby połączyli się w pary, każda para dostaje po 6 klocków o takich samych kolorach. Siedząc do siebie tyłem, budują taką samą wieżę nie podglądając, jedyną metodą współpracy jest podpowiadanie po cichu.

Nauczyciel dokonuje podsumowania ćwiczenia. Wspólne z pomocnikiem ustala, która para zbudowała podobną lub taką samą wieżę.

Ćwiczenia IV

Praca indywidualna - praca plastyczna - książka o zdrowych zabawach.

Nauczyciel wyznacza ucznia do pomocy (będzie starać się włączyć do pomocy dziecko z autyzmem). Nauczyciel rozkłada na podłodze gotowe karty pracy i kredki. Następnie prosi uczniów o wybranie jednej kartki z ulubioną zabawą i prosi o pokolorowanie. Gdy dzieci skończą kolorować, zbiera wszystkie prace i tworzy z nich książeczkę. Następnie wraz z dziećmi wymyśla tytuł książki i zapisuje na okładce. Wszystkie prace umieszcza w segregatorze. I tak wspólna książka zostaje w klasie.

Podsumowanie zajęć

W ramach podsumowania zajęć nauczyciel zadaje pytania:

Czy podobały Ci się zajęcia?

Nauczyciel rozdaje dwa rodzaje buziek i prosi, aby dzieci położyły na odpowiedniej poduszce z buźkami.

Po zajęciach nauczyciel robi stempelki na rączce każdego dziecka.

Załącznik 2 - scenariusz zajęć modelowych 7.17. Zajęcia modelowe-SP...-Kor1.08.22 KALISZ.pdf

Temat: Natężenie emocji - bójka.

Data realizacji zajęć: 09.06.2022 r.

Odbiorcy zajęć: uczniowie klasy 3 Szkoły Podstawowej ..... w Kaliszu.

Realizatorzy zajęć: M. D-W

Czas zajęć: 45 min.

Realizacja zajęć

I. Powitanie z uczniami
II. Przekazanie uczniom celu zajęć
III. Praca w grupach
IV. Podsumowanie zajęć.

Cel zajęć:

- zwiększenie świadomości własnych emocji;
- rozpoznawanie emocji u innych;
- odwoływanie się do odczuć z ciała;
- poznawanie sposobów radzenia sobie z emocjami;
- poznawanie sposobów radzenia sobie w sytuacjach konfliktowych;
- nabywanie umiejętności współpracy w grupie;
- integracja grupy.

Metody pracy:

- aktywizujące - giełda pomysłów, dyskusja;
- słowne - pogadanka;
- metoda aktywnej współpracy w grupie.

Pomoce niezbędne do realizacji zajęć:

- komiks w formie ćwiczeń „Bójka";
- kolorowe markery 5 arkuszy brystolu, kredki;
- tablica - wykorzystana do przyklejenia pomocy dydaktycznych;
- zalaminowane emotki karty z emocjami;
- karty pracy - narzędzie do ewaluacji (załącznik nr.1, załącznik nr.2);
- poduszki z emocjami, worki z emocjami;
- kostka emocji.

Scenariusz zajęć:

I. Powitanie.

II. Nauczyciel prosi by uczniowie usiedli w kole i kolejno się przedstawili.

Część zasadnicza

Wprowadzenie:

Nauczyciel wprowadza uczniów w tematykę lekcji mówiąc:

Na dzisiejszych zajęciach opowiemy sobie o emocjach, których doświadczamy, jakie to emocje, co się z nami dzieje, gdy ich doświadczamy oraz jak sobie z nimi radzić.

Ćwiczenie I. Praca z całą klasą

Rundka wprowadzająca z kostką emocji:

Nauczyciel rzuca składającą się z czterech emocji kostkę do wybranego ucznia. Następnie uczeń opowiada, czy kiedyś dana emocja mu towarzyszyła, i czy chce o niej opowiedzieć? Jeśli tak to słuchamy, jeśli nie to szanujemy decyzję ucznia.

Ćwiczenie II. Praca z całą klasą

Nauczyciel wiesza na tablicy trzy ilustracje i mówi do uczniów:

Posłuchajcie przedstawię wam krótki komiks. Słuchajcie uważnie, ponieważ będziecie mieli za zadanie uzupełnić chmurki na przedstawionych na tablicy ilustracjach.

„Bójka"

Na szkolnym korytarzu pokłóciło się dwóch uczniów. Wymiana zdań szybko przekształciła się w bójkę.

Spójrzcie na ilustracje, a następnie uzupełnijcie chmurki.

Nauczyciel zadaje uczniom pytania. Praca z całą klasą - giełda pomysłów

Jaki mógł być powód kłótni między chłopcami?

Czy waszym zdaniem bójka rozwiązała ich problem?

W jaki sposób można skutecznie rozwiązywać konflikty? Zastanówcie się i wymieńcie przykłady - giełda pomysłów

Podsumowanie ćwiczenia przez nauczyciela oraz zaproponowanie metod radzenia sobie w sytuacji konfliktowej - omówienie w formie ustnej.

Zastanówcie się, co można zrobić lub do kogo zwrócić się o pomoc, kiedy jesteśmy świadkami agresji fizycznej lub słownej?

W jaki sposób możemy radzić sobie ze złością?

Ćwiczenie III. Praca w grupach

Polecenie dla uczniów:

Podzielę was teraz na 5 grup. Każda grupa dostanie arkusz brystolu oraz pisaki. Poproszę abyście w utworzonych grupach stworzyli komiks, w którym chłopcy rozwiązują konflikt w inny sposób bez użycia siły.

Uczniowie rysują komiks. Nauczyciel, podsumowując ćwiczenie, prosi, by uczniowie wykonane prace powiesili na tablicy i omawia komiks z uczniami.

Podsumowanie zajęć

W ramach podsumowania zajęć nauczyciel zadaje pytania: Czy podobały Wam się zajęcia?

Nauczyciel rozdaje karty pracy z konturem twarzy i prosi, by uczniowie namalowali;

Buźkę uśmiechniętą- jeśli zajęci się podobały. Buźkę smutną- jeśli zajęcia się nie podobały.

Następnie prosi, aby dzieci położyły swoje prace na odpowiedniej poduszce z wybraną emocją.

Załącznik nr 1

Załącznik nr 2

Załącznik 3 - scenariusz zajęć modelowych 4.0.Zajęcia modelowe_SP... KALISZ.pdf

Scenariusz zajęć modelowych

Nauczyciel prowadzący: J. F.

Uczestnicy zajęć: nauczyciel - klasa 4 - grupa dzieci w tym: 1 dziecko cudzoziemskie; 1 dziecko z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim; 1 dziecko z dysleksją, dysgrafią i dysortografią; 1 dziecko słabowidzące;

Przedmiot: język polski

Temat: Pani Twardowska czy Pan Twardowski? Kto jest bohaterem tekstu Adama Mickiewicza?

Czas zajęć:45 min
Data realizacji zajęć: 24.02.2022 r.

Realizacja zajęć

Powitanie z nauczycielem grupy i uczniami.

I. Ustalenie wspólnie z dziećmi zasad panujących na zajęciach.
II. Wskazanie celu zajęć.
III. Praca nad tekstem.
IV. Omówienie zajęć.
V. Ewaluacja.

Cel zajęć:

Zapoznanie uczniów z postacią Pana Twardowskiego oraz treści ballady „Pani Twardowska”;

Realizacja zapisów podstawy programowej:

T. I.t.;1.2;1.3;1.4.t. 5. TT.4; IV.3.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wskazuje elementy świata przedstawionego; (I.I.I)
- omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu, w tym tytułu; (1.1.5)
- opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność; (I.1.7)
- przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia; (1.l .17)
- wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach; (I.1.19)
- rozumie, czym jest adaptacja utworu literackiego (np. filmowa); (T.2.10)
- rozpoznaje w wypowiedziach związki frazeologiczne, dostrzega ich bogactwo; (II.2.5)
- tworzy plan odtwórczy tekstu; (111.2.4)
- redaguje poprawne teksty przysłów; (II.2.5)
- opowiada o przeczytanym tekście.(Ill.2.6)

Metody pracy:
- Pogadanka,
- burza mózgów,
- dyskusja.

Kompetencje kluczowe:
- porozumiewanie się w języku ojczystym;
- porozumiewanie się jako forma komunikacji społecznej.

Formy pracy:
- praca z całą klasą,
- praca indywidualna.

Pomoce niezbędne do realizacji zajęć:
- prezentacja multimedialna;
- zasoby kanału YouTube (film pt. „Pani Twardowska”);
- karty pracy – z dostosowaniami;
- strój szlachecki: kontusz, żupan i pas kontuszowy;
- chmurki z marzeniami uczniów;
- nastrojowa, niepokojąca muzyka.

Załączniki (tylko spis, ze względu na możliwości techniczne).
Załącznik nr 1. Tekst uproszczony i powiększona czcionka.
Załącznik nr 2. Tekst ballady po ukraińsku.
Załącznik nr 3. Karta pracy dla uczniów bez dostosowań.
Załącznik nr 4. Karta pracy uproszczona, powiększona czcionka.

Załącznik nr 5. Kartki dla uczniów (Moim największym marzeniem jest...).

Załącznik nr 5. Prezentacja Power Point - różne wizerunki Twardowskiego.

I Wprowadzenie do zajęć:

Nauczyciel wprowadza uczniów w tematykę spotkania, tworząc w klasie atmosferę tajemniczości. Na tablicy wyświetlony zostaje obraz przedstawiający wnętrze pracowni alchemika; w tle płynie nastrojowa muzyka. Nauczyciel krótko opowiada uczniom historię pana Twardowskiego, patrona nauki i alchemii oraz informuje o celu dzisiejszych zajęć.

Elementem wprowadzenia będzie również pokazanie uczniom tradycyjnego stroju szlacheckiego, który prawdopodobnie nosił bohater lektury.

II Przebieg zajęć:

Zaciekawienie tematem zajęć: pytanie o marzenia uczniów.

Przyklejenie kartek z marzeniami zapisanymi przez uczniów na specjalnej tablicy. (Praca w domu -Moje największe marzenie to... Marzę o tym, żeby).

Krótka opowieść o panu Twardowskim i jego marzeniach oraz konsekwencjach spotkania z diabłem. Pokazanie grafiki ukazującej postać szlachcica. Podkreślenie cech, jakimi powinien się odznaczać prawdziwy szlachcic.

Czy tekst jest napisany językiem, którego używamy współcześnie?

Wyjaśnienie słów: koncept, hulanka, swawola, cyrograf, ballada.

Obejrzenie filmu pt. „Pani Twardowska".

Swobodne wypowiedzi uczniów na temat historii Pana Twardowskiego. Opowiadanie jego historii.

Porządkowanie planu wydarzeń na tablicy multimedialnej. Praca nad redagowaniem planu wydarzeń w oparciu o materiał graficzny. Załącznik nr I. Karla pracy- zadanie 3.

Porządkowanie planu na karcie pracy. (Uczniowie ze specyficznymi trudnościami w nauce porządkują plan na kartach dostosowanych do ich potrzeb i możliwości).

Jakie zadania musiał wykonać diabeł? Czytanie tekstu ze zrozumieniem.

Próba „ukręcenia bicza z piasku" i „wbicia gwoździ w ziarenko maku".

Ocena postępowania bohatera. (Co myślicie o postępowaniu bohatera? Jak oceniacie jego postępowanie?) Wypowiedź ustna. Nazywanie cech charakteru bohatera - zadanie 4.

Jak oceniacie postępowanie diabła? Dlaczego tak? Nazywanie cech charakteru bohaterów - zadanie 4.

Wyszukiwanie w tekście synonimów do słowa diabeł- zadanie 5.

Układanie przysłów z rozsypanek wyrazowych. Zadanie 6.
Wyjaśnienie tytułu „Pani Twardowska". Jaką kobietą była bohaterka, że diabeł nie chciał nią zamieszkać. https://wordwull.nel/nl/rcsourcc/12134270/pani-lwardowska

Podsumowanie. Ewaluacja zajęć: czy uczniowie zrealizowali postawiony sobie cel? Czego się nauczyli na dzisiejszej lekcji.

Załącznik 4 - scenariusz zajęć modelowych 7.12.Zajęcia modelowe - Technikum ...KALISZ.pdf

Temat: Zjawisko cyberprzemocy

Data realizacji zajęć: 10.06.2022 r. godz. 12.15 -13.00
Uczestnicy: klasa II Technikum..... w Kaliszu
Realizator zajęć: M. Sz.

Cel zajęć:
Uczeń

- definiuje pojęcie „cyberprzemocy";
- zna formy cyberprzemocy i jej konsekwencje;
- wykorzystuje technologie informacyjno-komunikacyjne w wyszukiwaniu i selekcji informacji;
- aktywnie uczestniczy w dyskusji;
- zna skutki prawne stosowania cyberprzemocy;
- rozumie potrzebę niesienia pomocy ofiarom cyberprzemocy.

Metody/techniki pracy:

- opis,
- rozmowa,
- dyskusja,
- metoda problemowa,
- metoda praktyczna,
- praca z książką oraz źródłami internetowymi.

Kompetencje kluczowe:

- społeczne i obywatelskie- współdziałanie i praca w zespole;
- świadomość i ekspresja kulturalna - kształtowanie szacunku dla innych i samego siebie;

- umiejętność uczenia się – nabywanie umiejętności rozsądnego korzystania z Internetu.

Porozumiewanie się jako forma komunikacji społecznej

Formy pracy:
- indywidualna,
- grupowa.

Środki dydaktyczne:
- film „Niepokonana" – YouTube;
- karta pracy „Cyberprzemoc";
- karta zadań „Formy cyberprzemocy";
- telefony komórkowe lub komputery z dostępem do Internetu;
- film „Cyberprzemoc. Nie stosuj. Nie lajkuj. Nie udostępniaj" CYBERPRZEMOC_. Nie stosuj. Nie lajkuj. Nie udostępniaj - YouTube;
- karta pracy „Wokół cyberprzemocy".

Nauczyciel prezentuje film „Niepokonana". Zwraca uwagę, że przemoc, a w dzisiejszych czasach cyberprzemoc, to zjawisko, które staje się coraz bardziej niebezpieczne wśród osób dorosłych, ale także dzieci i młodzieży. Prosi uczniów o zastanowienie się, czym jest cyberprzemoc. Następnie uczniowie w parach tworzą definicję cyberprzemocy, którą zapisują na kartkach.

Karta pracy „Cyberprzemoc"
Opierając się na własnej wiedzy i doświadczeniach, stwórz definicję terminu „cyberprzemoc".
Cyberprzemoc to:...

Część główna

Nauczyciel prosi uczniów o odczytanie swoich definicji. Wyjaśnia, że nie ma prawnego określenia tego zjawiska. Omawia ogólne problemy cyberprzemocy.

„Formy cyberprzemocy" - karta zadań.

Uczniowie otrzymują kartę pracy, na której są wypisane pojęcia: *Happy slapping*; *Frapping*; *Stalking*; Kradzież tożsamości; Agresja słowna/hejt. Zadaniem uczniów jest wyjaśnienie powyższych terminów przy wykorzystaniu materiałów dostępnych w sieci. Uczniowie korzystają z własnych telefonów komórkowych.

Po zakończonej pracy uczniowie odczytują i komentują wyjaśnione przez nich podczas pracy pisemnej zagadnienia. Nauczyciel zachęca młodzież do dyskusji na temat wykluczenia uczniów poprzez niezapraszanie ich do grup na mediach społecznościowych itp. Zwraca również uwagę na problem zachowania uczniów podczas lekcji zdalnych (tzw. rajdy na lekcje, brak kontaktu ze strony uczniów itp.).

Nauczyciel wyświetla film „Cyberprzemoc. Nie stosuj. Nie lajkuj. Nie udostępniaj". Zachęca uczniów do dyskusji na temat oglądanego filmu. Zwraca uwagę, że cyberprzemoc dotyka różne osoby zaangażowane emocjonalnie, fizycznie i psychicznie. Najważniejszymi osobami wciągniętymi w cyberprzemoc jest sprawca, ofiara, świadek.

„Wokół cyberprzemocy" - karta pracy. Nauczyciel dzieli uczniów na grupy. Każdy z zespołów otrzymuje kartę, którą wypełnia, korzystając z własnej wiedzy, doświadczeń, materiałów drukowanych lub zasobów internetowych:

Grupa 1. SPRAWCA/SPRAWCY (Pytania pomocnicze: Kim są? Dlaczego to robią? Jakich czynów się dopuszczają? Jakie emocje nimi kierują?);

Grupa 2. OFIARA (Pytania pomocnicze: Jak się zachowują? Co powinni zrobić w sytuacji cyberprzemocy? Jakie emocje nimi kierują?);

Grupa 3. ŚWIADEK/ŚWIADKOWIE (Jak się zachowują? Jakie przyjmują postawy? Jakie emocje im towarzyszą? Jak powinni się zachować?).

Uczniowie prezentują opracowany przez siebie materiał na forum klasy. Nauczyciel rozdaje uczniom karty „Ja i cyberprzemoc". Młodzież anonimowo opisuje sytuację z własnego życia na temat cyberprzemocy (uczeń jako świadek, ofiara, sprawca). Karta zawiera informacje:

- ofiara cyberprzemocy,
- sprawca,
- wiek ofiary/sprawcy,
- miejsce zdarzenia (np. forum internetowe, sala szkolna, internat),
- towarzyszące emocje,
- opis zdarzenia,
- skutki/konsekwencje.

Uczniowie po zakończonej pracy wrzucają karty do pudełka. Następnie nauczyciel losuje kilka kart i odczytuje je przed klasą. Wskazuje uczniom na duży zasięg zjawiska

cyberprzemocy - każda z osób uczestniczących w zajęciach zna w sposób pośredni lub bezpośredni ofiary dotknięte cyberprzemocą. Nauczyciel zwraca uwagę na emocje występujące u każdej z zaangażowanych osób, a w szczególności u ofiary cyberprzemocy oraz świadków, których rola w tej sytuacji jest wyjątkowo ważna. Nauczyciel zachęca uczniów do dyskusji.

Następnie nauczyciel prezentuje i omawia infografikę „Cyberprzemoc". Wskazuje również na formy pomocy osobom poszkodowanym, np. wsparcie nauczycieli i psychologów, Telefon zaufania dla dzieci i młodzieży, Telefon zaufania Rzecznika Praw Dziecka

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Rzeczpospolita Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny